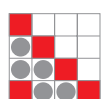

Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2004.

Nacionalno
Vijeće za
Konkurentnost

National
Competitiveness
Council

Nacionalno vijeće za konkurentnost djeluje kao savjetodavno tijelo koje okuplja lidere iz gospodarstva, Vlade, sindikata, znanosti i obrazovanja. Osnovano je u veljači 2002. godine na inicijativu privatnog poslovnog sektora i Hrvatske udruge poslodavaca, temeljem Rješenja Vlade Republike Hrvatske. Vijeće potiče dijalog privatnog i javnog sektora, podiže razinu svijesti i znanja o važnosti konkurentnosti, razvija konsenzus o glavnim ekonomskim pitanjima s kojima se zemlja suočava, uočava jake i slabe strane hrvatskoga gospodarstva, te preporučuje i prati politike i mjere koje će pridonijeti dugoročno održivom povećanju produktivnosti - konkurentnosti Hrvatske.

Godišnjim izvješćem Nacionalno vijeće za konkurentnost svake dvije godine uspoređuje i ocjenjuje konkurentnost Hrvatske. Izvješće se temelji na brojnim ekonomskim pokazateljima i na metodologiji analize konkurentnosti, koju Svjetski gospodarski forum provodi u više od 100 zemalja svijeta. Hrvatska je u analizu uključena od 2002. godine, a Nacionalno vijeće za konkurentnost u tome je službeni partner Svjetskoga gospodarskog foruma (WEF).

Nacionalno vijeće za konkurentnost

Ul. P. Hatza 12

10 000 Zagreb

Tel. (01) 4897 583, 4897 555

Faks (01) 4897 580

www.konkurentnost.hr/nvk

GODIŠNJE IZVJEŠĆE O KONKURENTNOSTI
HRVATSKE
2004.

Izvešće je sastavljeno u suradnji s
Institutom za međunarodne odnose

Nacionalno vijeće za konkurentnost

Zagreb, svibanj 2005.

Svezak 2

Članovi Nacionalnoga vijeća za konkurentnost

GOSPODARSTVO

Darko Marinac

Predsjednik Nacionalnog vijeća za konkurentnost,
Podravka, predsjednik Uprave

mr. Željko Čović

PLIVA, predsjednik Uprave

Franjo Luković

Zagrebačka banka, predsjednik Uprave

mr. sc. Božo Prka

Privredna banka Zagreb, predsjednik Uprave

Goran Radman

Microsoft, Predsjednik za
Jugoistočnu Europu

dr. sc. Mladen Vedriš

Sonder, predsjednik Uprave

Ivan Vidaković

IBM Hrvatska, glavni direktor

Šime Klarić

Udruga vlasnika obiteljskih pansiona
Splitsko-dalmatinske županije, predsjednik

Nadan Vidošević

Hrvatska gospodarska komora, predsjednik

SINDIKATI

Vesna Dejanović

Savez samostalnih sindikata Hrvatske,
predsjednica

Boris Kunst

Udruga radničkih sindikata Hrvatske,
predsjednik

Zdenko Mučnjak

Hrvatska udruga sindikata, predsjednik

Krešimir Sever

Nezavisni hrvatski sindikati, predsjednik

VLADA

Damir Polančec

Vlada RH, potpredsjednik

doc. dr. sc. Dragan Primorac

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa,
minister

Ivan Šuker

Ministarstvo financija, ministar

Branko Vukelić

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva,
minister

Zdenko Mičić

Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka,
državni tajnik za turizam

ZNANOST I OBRAZOVANJE

akademik Daniel Rukavina

Sveučilište u Rijeci, rektor

prof. dr. sc. Slavica Singer

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Ekonomski fakultet u Osijeku,
redovita profesorica

prof. dr. sc. Helena Jasna Mencer

Sveučilište u Zagrebu, rektorica

prof. dr. sc. Slavko Krajcar

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet elektrotehnike
i računarstva, redoviti profesor

TAJNIŠTVO

Nacionalnog vijeća za konkurentnost

dr. sc. Mira Lenardić

glavna tajnica

Ružica Šimić

savjetnica

Jadranka Pepelugoski-Gable

stručna suradnica

Poštovani,

pred vama je drugo redovito Izvješće o konkurentnosti Hrvatske, koje je izradilo Nacionalno vijeće za konkurentnost. Ono upućuje na to da Hrvatska i dalje zaostaje u odnosu na usporedne zemlje, a to, unatoč gospodarskom rastu, koji je u prosjeku zemalja u tranziciji, svakako zabrinjava.

Izvješće upozorava na niz područja u kojima Hrvatska zaostaje, ali i na više elemenata naše konkurentnosti u kojima bilježimo pomake. No, u konačnici ukupna slika govori o relativnom nazadovanju od 2002. godine, kada je objavljeno prvo Izvješće o konkurentnosti Hrvatske.

Novih dobrih vijesti nema mnogo, jer gotovo svi ključni problemi i njihovi uzroci, koji su prepoznati i na koje se ukazalo još 2002. godine, još uvijek pritišću hrvatsko gospodarstvo. Dapače, neki su još dublje zahvatili strukturu hrvatskoga društva (npr. korupcija), a započete su promjene fragmentirane i prespore. Zemlje u sličnom položaju, pak, brže i učinkovitije provode gospodarske promjene. Stoga ovo Izvješće treba shvatiti kao znak da dosadašnja politika usporenih reformi i odgađanja slabi našu konkurentnost. I ne samo to. Time slabe i mogućnosti za što skorije priključenje Europskoj uniji, kao i naš prosperitet u proširenoj Europi.

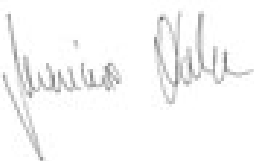
Hrvatsku moramo učiniti konkurentnijom. Moramo preokrenuti taj zabrinjavajući trend!

Izvješće upućuje na to da treba žurno djelovati u tri smjera. Prvo, ubrzati strukturne reforme vezane za proces tranzicije i pridruženja EU. Drugo, razviti aktivnosti na poboljšanju naše troškovne konkurentnosti, unaprijediti rad javne uprave, javne rashode učiniti produktivnijim, inovirati proizvode i poslovne procese, stvoriti atraktivnije poslovno okruženje. Treće, predočiti scenarij i platformu za pregovore s EU. U sklopu ta tri strateška cilja, u ovom Izvješću i u "55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske", koje je Vijeće predočilo javnosti još u ožujku 2004. godine, sadržani su prijedlozi detaljnijih prioriteta kao i specifičnih aktivnosti i mjera.

Nalazi ovog Izvješća pokazuju da je relevantnost "55 preporuka" danas veća nego ikada. Premda se na provedbi dijela tih mjera radi, dubina naših problema i stupanj zaostajanja zahtijevaju mnogo veću aktivnost Vlade, sindikata, poslovne i stručne javnosti.

Nacionalno vijeće za konkurentnost vjeruje da će dijagnoza naših problema i nesumnjiva slika relativnog zaostajanja djelovati mobilizirajuće i da će pomoći ubrzanijem rastu i restrukturiranju hrvatskoga gospodarstva.

S poštovanjem,

Darko Marinac,
Predsjednik Nacionalnoga vijeća za konkurentnost

Poštovani,

Amsterdam
Barcelona
Beijing
Berlin
Brussels
Bucharest
Budapest
Detroit
Düsseldorf
Frankfurt
Hamburg
Kiev
Lisbon
London
Madrid
Milan
Moscow
Munich
New York
Paris
Prague
Riga
Rome
São Paulo
Shanghai
Stuttgart
Tokyo
Vienna
Warsaw
Zagreb
Zurich

u prošlom izvješću Nacionalnog vijeća za konkurentnost zaključeno je da Hrvatska hitno treba značajnu transformaciju u gospodarstvo koje se zasniva na znanju, učinkovitosti te je orijentirano na izvoz. Kratko ćemo prokomentirati razvoj hrvatskog gospodarstva od prošlog Izvješća iz 2002.

Uvjeti za osnivanje domaćih poduzeća, kao i za ulazak stranih ulagača, nisu se značajno poboljšali. Nepromijenjena je ostala efikasnost državne uprave, dok su subvencije za neprofitabilna poduzeća još uvijek previsoke. Nedostatak kvalitetnijih poreznih reformi i prekinut put ka Europskoj uniji ne olakšavaju život hrvatskim tvrtkama i poduzetnicima.

Kada govorimo o hrvatskim tvrtkama: dok većina hrvatskih tvrtki radi na povećanju produktivnosti radne snage, ne uzimaju u obzir da druge tvrtke u Europskoj uniji i srednjoistočnoj Europi, da ne spominjemo azijske države, također rade na svojoj produktivnosti. Zabrinjavajuća je činjenica da oni napreduju brže od hrvatskih tvrtki što vodi k sve većem jazu produktivnosti. Sa stajališta konzultanta, sljedeći važan problem je nedostatak orijentacije prema međunarodnim tržištima.

Sve u svemu, stanje hrvatskog gospodarstva je nezadovoljavajuće. Svi sudionici u našoj maloj državi, kako političari, tako i poslovni ljudi, trebali bi odlučnije udružiti sve svoje snage i usredotočiti ih na jedno: brže napredovanje.

U tom smislu apeliramo da proširite vidike, pooštrite poslovni mentalitet, da budete hrabri i riskirate, no posebice da brže idete dalje i budete odlučniji.

U potpunosti cijenimo inicijativu i rad Nacionalnog vijeća za konkurentnost te s našeg profesionalnog stajališta pružamo punu podršku ovom Izvješću.

Dr. Roland Falb
Roland Berger Strategy Consultants
Managing Partner

Dr. Vladimir Preveden
Roland Berger Strategy Consultants
Managing Director

Premalo i presporo:

*Želimo li stajati na mjestu, moramo trčati -
želimo li napredovati, moramo trčati brže od drugih!*

SADRŽAJ

UVOD	7
Koncepcijski pristup i struktura Izvješća	8
Sažetak	9
1. REZULTATI KONKURENTNOSTI	11
2. KONKURENTNOST	13
3. MEĐUPROIZVODI KONKURENTNOSTI	17
3.1. Produktivnost	17
3.2. Troškovi i cijene	18
3.3. Izvoz	20
3.4. Investicije	22
4. FAKTORI KONKURENTNOSTI	23
4.1. Poslovno okruženje	23
4.2. Ekonomsko-tehnološka infrastruktura	29
4.3. Obrazovanje i stručno usavršavanje	32
4.4. Poduzetništvo i rast poduzeća	35
4.4.1. Rast poduzeća	36
4.4.2. Izravna inozemna ulaganja	37
4.5. Kvaliteta, inovacije i istraživanje i razvoj	39
ZAKLJUČAK	41

UVOD

U 2003. i 2004. godini gospodarstvo Hrvatske suočavalo se s izazovima strukturnih promjena i konkurencije svjetskog tržišta. Istodobno, Hrvatska se morala ubrzano prilagođavati zahtjevima za priključenje EU. Početkom 2003. godine uspješno je aplicirala za članstvo u EU i u lipnju 2004. postala službenom kandidatkinjom.

Pri tom uvjet našeg priključenja nije samo institucionalna prilagodba, nego i sposobnost da osiguramo gospodarski rast i konkurentnost na tržištu proširene EU. U tom je pogledu cilj Izvješća sustavno ocijeniti koliko smo u posljednje dvije godine poboljšali svoju konkurentnost i time ne samo osigurali solidnu osnovu za daljnji rast, nego i povećali izgleda za što skorije uspješno priključenje.

Ovo je Izvješće Vijeća, metodološki i formatom slično prvome, iz 2002. godine. Analiza konkurentnosti hrvatskoga gospodarstva u ovogodišnjem Izvješću se temelji na statističkim podacima za razdoblje od 2002. do kraja 2004. i na rezultatima Globalnoga izvješća o konkurentnosti 2003.-2004. i 2004.-2005. Svjetskoga gospodarskog foruma. Analiza konkurentnosti oslanja se na gotovo dvije stotine pokazatelja, koji predstavljaju kombinaciju "mekih" i "tvrdih" podataka. "Tvrdi" podaci predstavljaju standardne ekonomske i tehnološke pokazatelje, dok su "meki" prikupljeni temeljem ankete gospodarstvenika provedene za Svjetski gospodarski forum i odražavaju ocjene predstavnika poslovnog sektora pojedinih zemalja. Za Nacionalno vijeće za konkurentnost ispitivanje mišljenja gospodarstvenika u Hrvatskoj provodi agencija za istraživanje tržišta Hendaal d.o.o. Zagreb. Kombinacija "tvrdih" i "mekih" pokazatelja služi za rangiranje konkurentnosti zemalja i za analizu promjena u njihovu rangu ili u pojedinim dimenzijama konkurentnosti, te je kao metodologija potvrđena u više analiza WEF-a. Šire o pristupu, analizi i rezultatima vidjeti: www.weforum.org.

U ovogodišnjem Izvješću Hrvatsku se uspoređuje s 10 zemalja (Italija, Austrija, Irska, Portugal, Slovačka, Mađarska, Slovenija, Bugarska, Rumunjska, Srbija i Crna Gora). Austrija i Italija su razvijene članice EU15, s kojima Hrvatska ima susjedne gospodarske odnose i koje služe kao referenca razvijenog dijela EU. Irska je od nerazvijenog perifernog gospodarstva EU postala razvijena i može biti jedan od modela za zemlje kakva je Hrvatska. Portugal pripada skupini slabije razvijenih zemalja EU, kojima Hrvatska konkurira na tržištu EU. Slovačka, Mađarska i Slovenija pripadaju skupini srednjoeuropskih zemalja, kojima i Hrvatska pripada i s kojima gospodarski surađuje i konkurira. Bugarska i Rumunjska su konkurenti Hrvatske na trećim tržištima, ali i zemlje koje su, unatoč različitoj veličini, slične Hrvatskoj u više dimenzija razvijenosti. Srbija i Crna Gora je konkurentsko gospodarstvo s kojim Hrvatska također dijeli neke ekonomske sličnosti, kao i slično institucionalno naslijeđe.

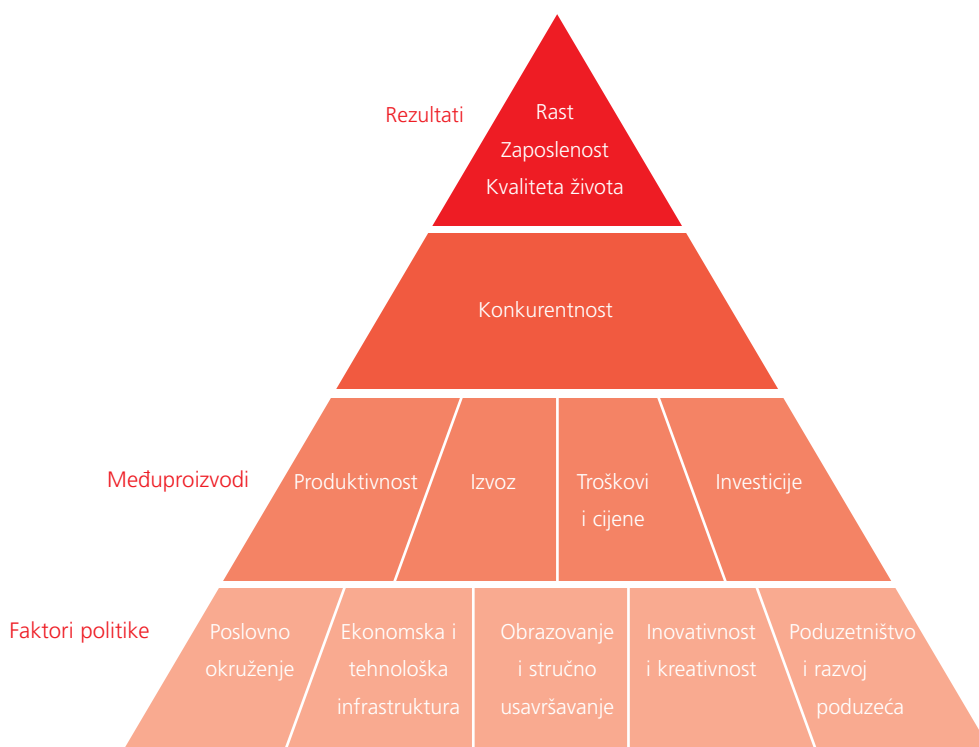
Koncepcijski pristup i struktura Izvješća

■ Što je konkurentnost i piramida konkurentnosti?

Konkurentnost je sposobnost zemlje da postigne uspjeh na svjetskom tržištu, koji omogućuje bolji životni standard za sve. Ona je rezultat brojnih čimbenika, a naročito konkurentnosti na razini poduzeća i povoljne poslovne okoline koja potiče uvođenje novih proizvoda i procesa te investicije. Svi ti čimbenici u međusobnom djelovanju vode k povećanoj produktivnosti, višem dohotku i održivom razvoju.

Okvir koji se upotrebljava za strukturiranje ovogodišnje analize konkurentnosti jest piramida konkurentnosti¹. Struktura Izvješća u cijelosti prati strukturu i logiku piramide konkurentnosti - od makroekonomskih rezultata i konkurentnosti, preko međuproizvoda do osnovnih faktora konkurentnosti. Rezultati konkurentnosti na najvišoj razini promatraju se kroz svrhu konkurentnosti, a to je visok gospodarski rast koji osigurava povećanje zaposlenosti i, u konačnici, podizanje kvalitete života. Razina konkurentnosti pokazuje i sposobnost za ostvarenje gospodarskog rasta, kao i rezultate učinaka na nižim razinama piramide.

Prvi dio Izvješća prikazuje rezultate konkurentnosti na temelju makroekonomskih pokazatelja gospodarskog rasta i zaposlenosti. Drugi dio odnosi se na rezultate usporednog rangiranja Hrvatske temeljem Globalnog izvješća o konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma. U trećem dijelu ocjenjuju se međuproizvodi konkurentnosti, to jest, produktivnost, investicije, izvoz, te troškovi i cijene. Četvrti dio Izvješća analizira koliko je Hrvatska poboljšala stanje osnovnih faktora konkurentnosti (poslovne okoline, tehnološke i ekonomske infrastrukture, obrazovanja i stručnog usavršavanja, poduzetništva i rastućih poduzeća, te aktivnosti inovacija, kvalitete i razvoja). Peti je dio zaključak, u kojem se upućuje na nužnost aktivnog djelovanja.

¹ Pristup konkurentnosti i konceptualni okvir izvješća se kao i prvo izvješće oslanja na filozofiju i pristup irskog Godišnjeg izvješća o konkurentnosti. Vidi: http://www.forfas.ie/ncc/reports/ncc_annual_04.index.html

SAŽETAK

Rast, zaposlenost, kvaliteta života

Dosadašnji se, razmjerno zadovoljavajući rast BDP-a, usporeva. Izvori rasta BDP-a Hrvatske temelje se na javnim investicijama i domaćoj potrošnji, a ne na izvozu i inovacijama, što je dugoročno teško održivo. Hrvatska stagnira - druge zemlje mijenjaju se i napreduju znatno brže.

Produktivnost, izvoz, investicije, troškovi i cijene

Ukupna je produktivnost porasla, a prati je blag porast zaposlenosti. Hrvatski udio na tržištima EU usporeno se oporavlja, no još nema kvalitetne izvozne ponude. Investicije privatnog sektora nisu dostatne. Premda se porezi i doprinosi u ukupnom trošku rada i dalje smanjuju, zbog visokog troška rada u odnosu na produktivnost Hrvatska je i dalje nekonkurentna u usporedbi sa zemljama Srednje i Jugoistočne Europe.

Poslovno okruženje

Javna uprava nije dovoljno učinkovita. Prisutnost korupcije zabrinjava, a nedostatna je i kvaliteta pravosuđa. Udio državne potrošnje u BDP-u je previsok, javni su rashodi neproduktivni unatoč visokim investicijskim ulaganjima, a sveobuhvatna fiskalna prilagodba sporo se provodi. Hrvatska zaostaje u mehanizmu konkurencije na tržištima proizvoda, financija i rada. Započete su reforme, ali se presporo provode.

Ekonomska i tehnološka infrastruktura

Osnovna telefonija Hrvatske razvijenija je nego u zemljama Srednje Europe, ali kapacitet IT-a nije pretočen u prednost, zaostajemo u korištenju interneta. Cijene telekomunikacijskih usluga relativno su visoke, a konkurencija među pružateljima internetskih usluga je slaba. Javne usluge sporo se internetiziraju. Cijene dizelskih goriva, električne energije i plina u prosjeku su usporednih zemalja, ali se ekološki standardi u poduzećima primjenjuju manje nego u zemljama Srednje Europe. U prosjeku, stanje infrastrukture i kakvoća zraka su bolji.

Obrazovanje i stručno usavršavanje

Obrazovanje za sada ne djeluje kao faktor povećanja konkurentnosti zbog slabosti u ponudi i potražnji. Hrvatska ima malen broj diplomiranih studenata i radna snaga iznimno malo sudjeluje u cjeloživotnom obrazovanju. Veliko ograničenje predstavlja slaba sposobnost obrazovanog sustava da prati promjene potražnje na tržištu rada.

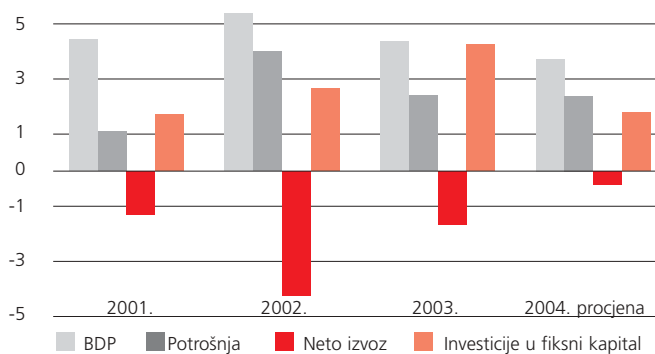
Poduzetništvo i rast poduzeća

Pogoršali su se uvjeti za osnivanje poduzeća i niska je stopa novoosnovanih poduzeća. Rast poduzeća ograničen je slabim poduzetničkim ponašanjem menadžera. Razmjerno je povoljna ocjena menadžera o fleksibilnosti zapošljavanja i određivanju plaća. Odnosi između zaposlenika i poslodavaca nisu dovoljno kooperativni i pogoršava se raspoloživost i kvaliteta lokalnih dobavljača, te razvijenost domaćih klastera. Primjetno je postojanje izrazito monopoliziranih tržišta. Izravna inozemna ulaganja predstavljaju razmjerno velik udio u BDP-u, ali nisu izvozno orijentirana.

Inovativnost i kreativnost

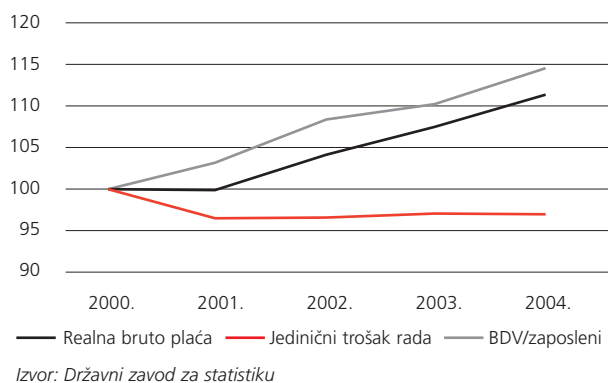
Hrvatska zaostaje u inovativnosti ne samo proizvoda, nego i procesa. Poslovni sektor zapošljava premalo istraživača. Ulaganja poslovnog sektora u I&R su preniska, a ulaganja u javni istraživački sektor ostala su na istoj razini. Hrvatska poduzeća zaostaju u primjeni standarda kvalitete.

Hrvatska: izvori rasta BDP-a

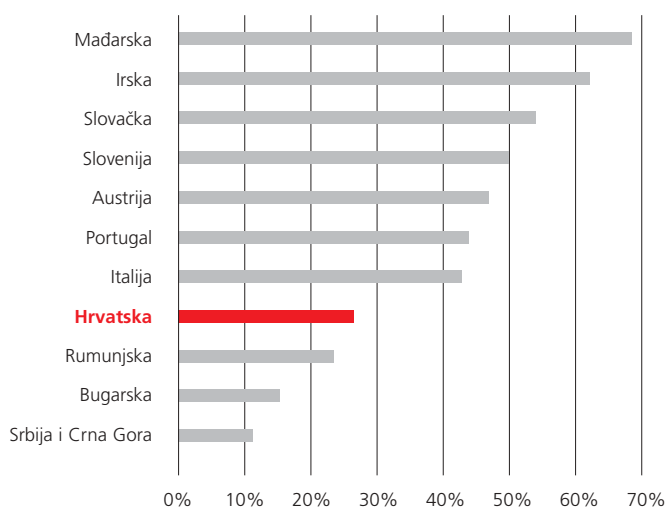
Izvor: Državni zavod za statistiku

Produktivnost i jedinični troškovi rada (2000=100)

Izvor: Državni zavod za statistiku

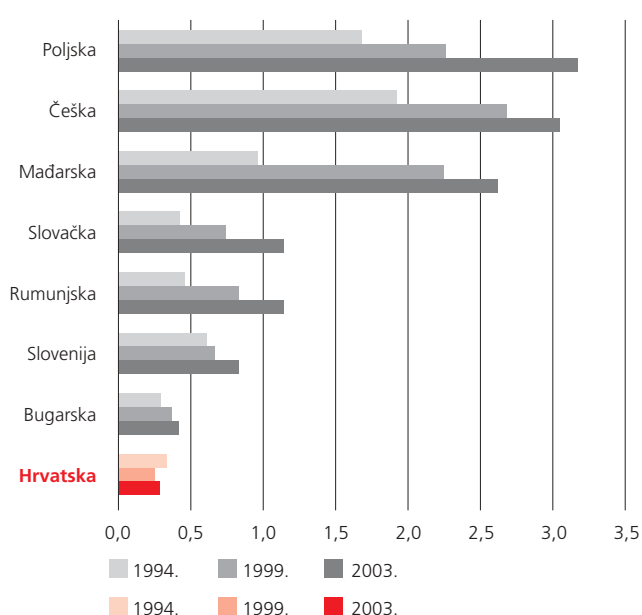
Udjel složenih proizvoda u izvozu u EU 25 (2003. godina)

Napomena: kao složeni proizvodi izdvojeni su: vozila, strojevi, električni strojevi i oprema, instrumenti i farmaceutski proizvodi

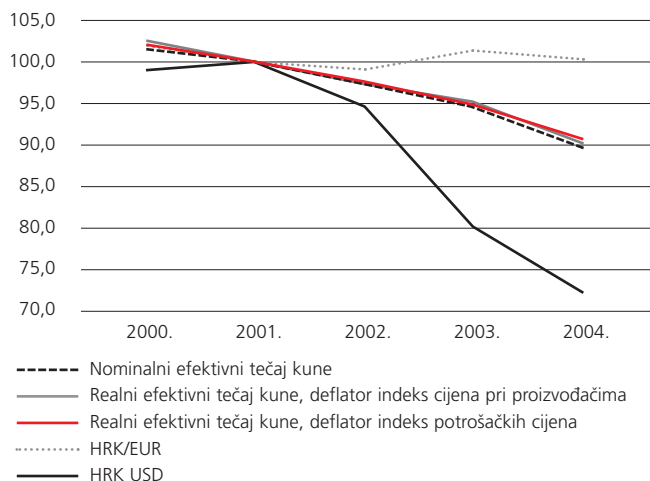
Izvor: Eurostat, COMEXT

Tržišni udjeli zemalja u uvozu EU 15 (%)

Izvor: Eurostat COMEXT

Kretanje tečaja kune (2001=100)

Izvor: Hrvatska narodna banka

Najproblematičniji faktori koji utječu na poslovanje u Hrvatskoj

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

1. REZULTATI KONKURENTNOSTI

Ključna mjera uspjeha gospodarstva jest rast bruto društvenog proizvoda (BDP), zaposlenosti i životnog standarda građana. Dugoročno te su tri kategorije usko vezane za konkurentnost. No, u kratkom roku gospodarski je rast moguć čak i uz pogoršanu konkurentnost. To se događa kada je rast posljedica povoljnih vanjskih i unutrašnjih faktora, na primjer državnih ulaganja u infrastrukturu, povoljne turističke sezone ili promjene tečaja koja potiče izvoz. Tako je u razdoblju od 2002. do 2004. godine Hrvatska ostvarila zadovoljavajući rast, ali je istodobno naša relativna konkurentnost pala. To nije paradoks i upućuje na problem održivosti dosadašnjeg rasta ako se konkurentnost zemlje ne održi ili poboljša.

■ **Zadovoljavajući, ali usporavajući, rast BDP-a Hrvatske temelji se na javnim investicijama i domaćoj potrošnji**

Hrvatska u posljednje tri godine bilježi relativno visoke stope rasta BDP-a u odnosu na zemlje EU15. Međutim, prosječna stopa od 4,4% u razdoblju od 2001. do 2004. godine na razini je prosjeka novih članica iz Srednje Europe i onih koje se pridružuju (tablica 1.). Od 2002. stopa rasta BDP-a pada, smanjuje se i stopa industrijske proizvodnje, a povećava javni i vanjski dug (slika 1.). Relativno zadovoljavajući rast hrvatskoga BDP-a ostvaren je u uvjetima vrlo visoke nezaposlenosti u usporedbi s drugim promatranim zemljama (13,8%), a viša razina nezaposlenosti registrirana je jedino u Slovačkoj i Srbiji. Ohrabruje porast ukupne zaposlenosti za 3,4% nakon 2002., u čemu je Hrvatska pri vrhu usporednih zemalja.

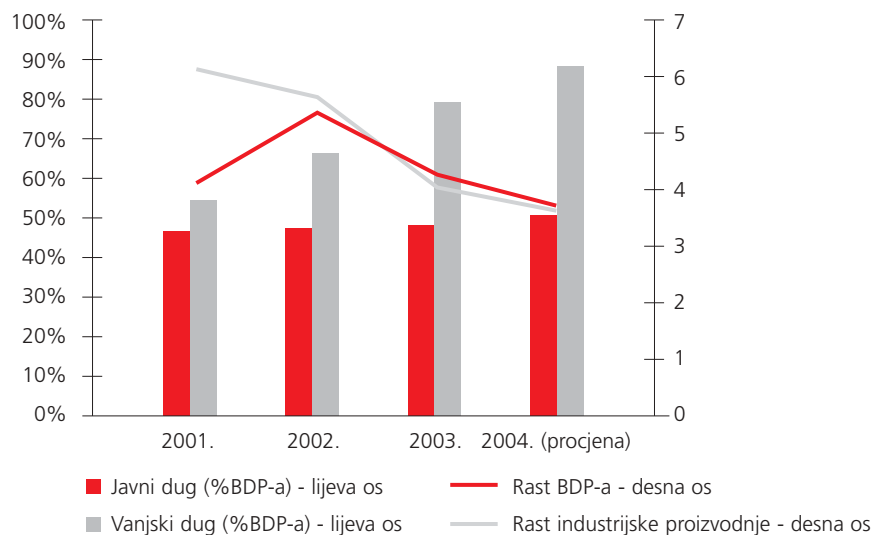
Tablica 1. Godišnja stopa rasta realnog BDP-a, razina ekonomske razvijenosti i nezaposlenosti

	Realni rast BDP-a				BDP per capita PPP (EU25=100) 2004. procjena	Anketna stopa nezaposlenosti (III kvartal 2004. g)
	2002.	2003.	2004.	Prosjek		
EU25	1,1	0,9	2,4	1,5	100,0	
EU15	1,0	0,8	2,3	1,4	108,9	7.9
Rumunjska	5,0	4,9	8,3	6,1	31,4	8.0
Bugarska	4,9	4,5	5,6	5,0	30,8	11.1
Irska	6,1	3,7	5,4	5,1	134,4	4.9
Slovačka	4,6	4,5	5,5	4,9	54,0	17.6
Hrvatska	5,2	4,3	3,8	4,4	46,1	(I.-VI. 2004.) 13.8
Srbija i Crna Gora	4,0	3,0	4,5	3,8	-	(2003.) 15.2
Mađarska	3,5	3,0	4,0	3,5	61,7	6.1
Slovenija	3,3	2,5	4,6	3,5	78,5	6.1
Austrija	1,2	0,8	2,0	1,3	121,4	4.8
Italija	0,4	0,3	1,2	0,6	105,0	7.5
Portugal	0,4	-1,1	1,0	0,1	73,4	7.2

Izvor: Eurostat, Long-Term Indicators, IMF Country Report, 5/13, 2005.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr0513.pdf>, Statistics in focus, Population and Social Conditions, 3/2005, Eurostat, EC 2005, Narodna banka Srbije, WIIW Countries in Transition 2004

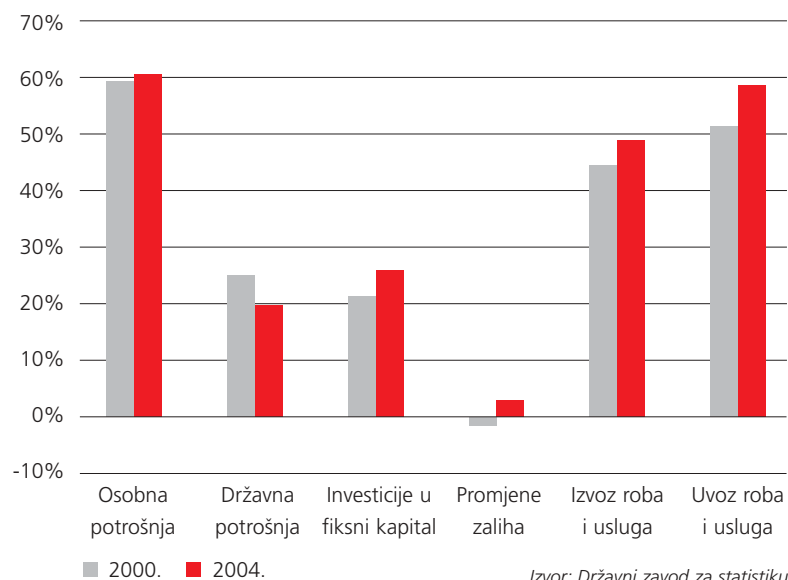
Slika 1. Rast BDP-a i industrijske proizvodnje, javni i vanjski dug Hrvatske

Izvor: Hrvatska narodna banka, Državni zavod za statistiku, procjena autora

U razdoblju do 2003. godine rast je zabilježen zahvaljujući osobnoj i državnoj potrošnji, koje su financirane zaduživanjem i prihodima od privatizacije. U 2003. rast BDP-a temeljio se na povećanim investicijama, a u 2004. na poboljšanju bilance plaćanja (slika 2.). Znatnom rastu investicija od 40% najviše je pridonio program velikih državnih ulaganja u cestovnu i željezničku infrastrukturu. U izvozu je i dalje znatan doprinos turističkih usluga i brodogradnje, koji se izravno ili neizravno znatno subvencioniraju.

Slika 2. Udjeli kategorija potrošnje u BDP-u Hrvatske (u %)

Izvor: Državni zavod za statistiku

OCJENA

- *Dosadašnji rast, uvelike se temelji na javnim investicijama i domaćoj potrošnji, a ne na povećanoj produktivnosti, privatnim investicijama i izvozu i zato dugoročno nije održiv.*

2. KONKURENTNOST

Osnovni cilj Globalnoga izvješća o konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma jest, vrednovanje ekonomske konkurentnosti velikog broja zemalja². Tradicionalno, Izvješće se oslanja na dva komplementarna indeksa konkurentnosti. Prvi, indeks konkurentnosti rasta, analizira mogućnost gospodarstva da postigne održiv ekonomski rast u srednjem i dugom roku. Taj indeks sažima tri ključna aspekta rasta: makroekonomsko okruženje, kvalitetu javnih ustanova i tehnološku sposobnost zemlje. Drugi, indeks poslovne konkurentnosti, usmjeren je na mikrorazinu, jer se blagostanje u osnovi stvara na razini poduzeća. Taj indeks ocjenjuje a) kolika je sofisticiranost poduzeća koja posluju u zemlji, te b) kvalitetu mikroekonomskog poslovnog okruženja.

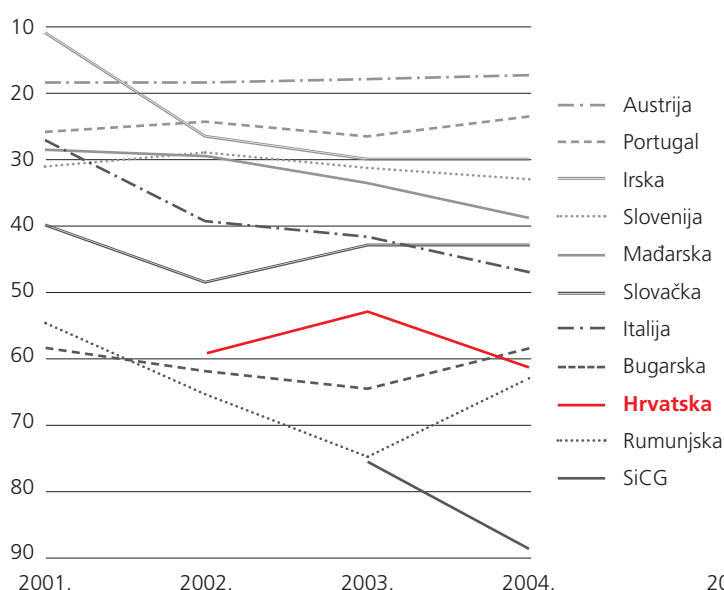
Bitno je istaknuti da u većini zemalja postoji velika podudarnost nalaza dvaju indeksa - indeksa konkurentnosti rasta i indeksa poslovne konkurentnosti.

■ Pad relativne pozicije konkurentnosti Hrvatske

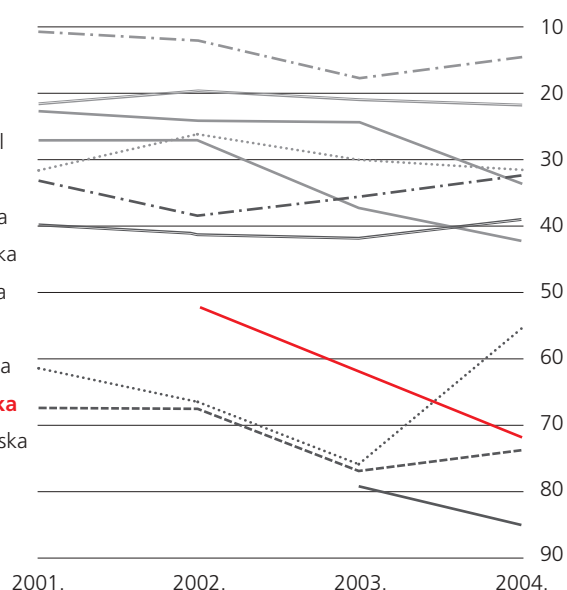
Pad na ljestvici konkurentnosti rasta s 53. (2003.) na 61. mjesto (2004.) znak je relativnog nazadovanja Hrvatske u odnosu na usporedne zemlje (slika 3.). Sličan pad u 2004. godini bilježe Mađarska i Italija, a nešto veći Srbija i Crna Gora. S druge strane, posebno je primjetan napredak Rumunjske i Bugarske.

Poslovna se konkurentnost Hrvatske u odnosu na 2002. i 2003. godinu znatno pogoršala - pad sa 52. mjesta, koje je bilo ostvareno 2002. godine, na 72. mjesto među 104 rangirane zemlje (slika 4.). Od 2003. godine pad bilježe i neki naši susjedi - Italija, Srbija i Crna Gora, Mađarska. S druge strane, napreduju Bugarska i Slovačka, a posebice Rumunjska, koja je napredovala za čak 20 mjesta.

Slika 3. Indeks konkurentnosti rasta

Slika 4. Indeks poslovne konkurentnosti

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

² Vidi www.weforum.org

■ **Pristižu nas Rumunjska i Bugarska - dvije referentne zemlje iz Izvješća 2002.**

U protekle dvije godine poseban napredak u poslovnoj konkurentnosti i konkurentnosti rasta bilježe Rumunjska i Bugarska, koje su se gotovo izjednačile s Hrvatskom ili je pretekle, iako su prije za njom znatno zaostajale. Ova usporedba jasno pokazuje da su moguće znatne godišnje oscilacije odnosno pogoršanja i poboljšanja ranga, no bitno je prepoznati i pratiti trendove promjena.

Tablica 2. Sastavnice indeksa konkurentnosti i promjena ranga Hrvatske

	Rang	
	2003.	2004.
Indeks konkurentnosti rasta	53.	61.
■ Tehnološka razvijenost	41.	46.
Inovativnost	48.	49.
ICI	39.	42.
Transfer tehnologije	43.	48.
■ Makroekonomsko okruženje	55.	59.
Stabilnost	51.	60.
Neproduktivnost javnih rashoda	59.	80.
Kreditni rejting	49.	51.
■ Kvaliteta javnih institucija	67.	76.
Pravosuđe	81.	89.
Korupcija	54.	61.
Indeks poslovne konkurentnosti	62.	72.
■ Poslovanje i strategija poduzeća	65.	72.
■ Kvaliteta poslovnog okruženja	58.	70.

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

Položaj Hrvatske prema konkurentnosti rasta u 2004. godini bio je bolji nego prema poslovnoj konkurentnosti. To govori da su naši makrofaktori konkurentnosti nešto povoljniji od mikrofaktora. No, među makrofaktorima, tj. konkurentnosti rasta, Hrvatska sa 76. mjestom znatno zaostaje u indeksu javnih ustanova. Posebno je slab položaj u pogledu kvalitete pravosuđa (89. mjesto od ukupno 104) i produktivnosti javnih rashoda (80. mjesto). U poslovnoj konkurentnosti Hrvatska je rangirana jednako loše prema oba podindeksa - sofisticiranosti poduzeća i kvaliteti poslovanja i strategije (72. mjesto). Pri tome se poslovno okruženje relativno više pogoršalo nego, ionako vrlo nisko rangirana, sofisticiranost poduzeća (tablica 2.).

To govori da uzroci naše slabe konkurentnosti leže prije svega u slaboj kvaliteti javnih institucija, ali i u slabostima "kvalitete" poduzeća. Taj kombinirani makro- i mikroizvor slabe konkurentnosti upućuje na to da se konkurentnost Hrvatske ne može poboljšati izoliranim sektorskim mjerama i da su potrebne mjere koje uključuju i državu i poslovnu zajednicu.

■ **Vrlo nisko 79. mjesto globalne konkurentnosti odraz je raskoraka između slabe kvalitete institucija i neefikasnih tržišta te razvijenije infrastrukture i stručnosti**

Globalno izvješće o konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma uvelo je 2004. i treći indeks konkurentnosti, koji bi trebao zamijeniti indeks konkurentnosti rasta i indeks poslovne konkurentnosti. Indeks globalne konkurentnosti temelji se na shvaćanju konkurentnosti kao skupa institucija, politika i faktora koji određuju produktivnost zemlje. Indeks ujedinjuje: a) makro- i mikro-aspekte konkurentnosti za koje se pokazalo da su međusobno vrlo povezani i b) dinamičke i statičke aspekte konkurentnosti, ponderirajući pritom 12 faktora (institucija, fizičke infrastrukture, makro-stabilnosti, sigurnosti, ljudskog kapitala, efikasnosti tržišta proizvoda, rada i financija, tehnološke spremnosti za usvajanje tehnologija, otvorenosti i veličine tržišta, sofisticiranosti poduzeća i inovacija)³. Prema indeksu globalne konkurentnosti položaj Hrvatske znatno je slabiji nego prema

³ Šire o tome vidi: www.weforum.org

indeksima konkurentnosti rasta i poslovne konkurentnosti (tablica 3.). Prema razvijenosti Hrvatska se nalazi u skupini zemalja od 3.000 - 9.000 USD po stanovniku, čija se konkurentnost zasniva pretežito na poboljšanju efikasnosti, a manje na raspoloživim faktorima kao što su sirovine ili jeftini rad ili, s druge strane na inovacijama. Uz Hrvatsku, u toj su skupini Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka. Prema tom indeksu Hrvatska je rangirana slabije od svih njih, na nisko 79. mjesto od 104 zemlje. Iza Hrvatske je, od usporednih zemalja, jedino Srbija i Crna Gora (96.).

Tablica 3. Rangiranje odabranih zemalja prema kriteriju globalne konkurentnosti i BDP-u po glavi stanovnika

	BDP per capita (u USD)	Rang (od 104 zemlje)			
		Ukupno	Osnovni uvjeti	Faktori efikasnosti	Faktori inovativnosti
Austrija	26810	18	12	21	16
Irska	27010	27	27	23	21
Slovenija	11920	35	32	32	32
Portugal	11800	40	28	31	41
Slovačka	4940	41	45	35	44
Mađarska	6350	46	47	44	48
Italija	21570	56	54	46	30
Rumunjska	2260	57	61	60	65
Bugarska	2130	70	70	68	81
Hrvatska	5370	79	72	75	72
Srbija i Crna Gora	1910	96	98	86	84

Izvor: *Global Competitiveness Report 2004-2005, WEF i World Development Indicators, tekuće cijene, Atlas metoda (podaci za 2003.)*

Zašto je Hrvatska tako zabrinjavajuće nisko rangirana prema novom indeksu? Čini se da je temeljni razlog veliki raskorak između znatno boljih infrastrukturnih i ljudskih "kapaciteta" za razvoj u odnosu na vrlo slabe "institucije" ključne za poboljšanje konkurentnosti (tablica 4.). Nakon znatnih institucionalnih promjena tijekom tranzicijskog razdoblja to može zvučati neobično, no podaci govore da je Hrvatska daleko iza drugih zemalja Srednje i Istočne Europe u pogledu efikasnosti tržišta rada (90. mjesto), proizvoda (86. mjesto) i financija (87. mjesto) od 104 zemlje. Također, vrlo je nisko rangirana prema kvaliteti osnovnih institucija (85. mjesto) kao što su vlasnička prava, poštenje i korupcija, efikasnost vlade, transparentnost, odgovornost, poštenje i društvena odgovornost poslovnog sektora. Većina tih faktora odražava više kvalitetu javnog i poslovnog sektora, a manje formalnog zakonskog preustroja.

Najveći ponder u slabom položaju Hrvatske proizlazi iz male efikasnosti tržišta rada, proizvoda i financija, koja je rezultat faktora kao što su visoke subvencije nekonkurentnim sektorima, monopolsko ponašanje, slabija raspoloživost zajmova poslovnom sektoru itd. To govori da su uzroci naše slabe konkurentnosti rezultat prvenstveno "nevidljivih", tj. institucionalnih faktora kao što su politička volja i slaba kvaliteta institucija, a ne materijalne zaostalosti. Ti faktori znatno usporavaju ili blokiraju proces konkurencije, a time i izgleda za konkurentsko napredovanje Hrvatske.

Tablica 4. Rang Hrvatske u okviru globalnog indeksa globalne konkurentnosti

	Osnovni faktori (40%)	Faktor efikasnosti (50%)	Inovacijski faktori (10%)
Kapaciteti	Fizička infrastruktura 65	Napredni ljudski kapital 57	Inovativnost 61
	Osnovni ljudski kapital 83	Spremnost za apsorpciju tehnologije 55	Sofisticiranost poduzeća 61
		Otvorenost i veličina tržišta 63	
Institucije	Institucije 85	Efikasnost financijskog tržišta 87	
	Sigurnost 67	Efikasnost tržišta proizvoda 86	
	Makro stabilnost 72	Efikasnost tržišta rada 90	

Izvor: Global Competitiveness Report 2004-2005, WEF

■ Zastoj u konkurentnosti potvrđuju i drugi međunarodni statistički pregledi

I pokazatelji ekonomske slobode Heritage Foundation⁴ koji zemlje uspoređuju temeljem 50 pokazatelja, to jest, mjere stupanj slobode poduzetništva, upućuju na nizak rang Hrvatske u odnosu na usporedne zemlje i sporo uklanjanje zapreka poduzetničkoj aktivnosti. Premda Hrvatska bilježi određeni napredak, prema indeksu ekonomske slobode još je uvijek ispod svih usporednih zemalja, osim Rumunjske, Srbije i Crne Gore.

Usporedbe poslovne klime Svjetske banke⁵ koje se temelje na "tvrdim" pokazateljima, pokazuju da se Hrvatska nalazi među zemljama s usporenim reformama. Prosjek 7 pokazatelja poslovne klime pokazuje da se, zajedno sa Slovenijom i Rumunjskom, nalazi na začelju odabrane skupine zemalja. Prema tom istraživanju, prosječno vrijeme za upis vlasništva i stupanj pravne zaštite u rješavanju dužničko-vjerovničkih odnosa predstavlja ju najslabije elemente naše poslovne klime.

Ocjena

- Pogoršala se relativna konkurentna pozicija Hrvatske, sustižu nas Rumunjska i Bugarska.
- Glavni razlozi pogoršanja uvelike su "nevidljivi" faktori kao što su:
 - (a) pomanjkanje političke volje za promjene,
 - (b) institucionalne pretpostavke za poboljšanje konkurentnosti (vlasnička prava, poštenje i korupcija, efikasnost vlade, transparentnost, odgovornost, poštenje i društvena odgovornost poslovnog sektora),
 - (c) efikasnost financijskog tržišta, tržišta proizvoda i tržišta rada (visoke subvencije, monopolsko ponašanje i drugo).

⁴ Detaljnije vidi www.heritage.org

⁵ Detaljnije vidi "Doing Business in 2005", World Bank

3. MEĐUPROIZVODI KONKURENTNOSTI

3.1. Produktivnost

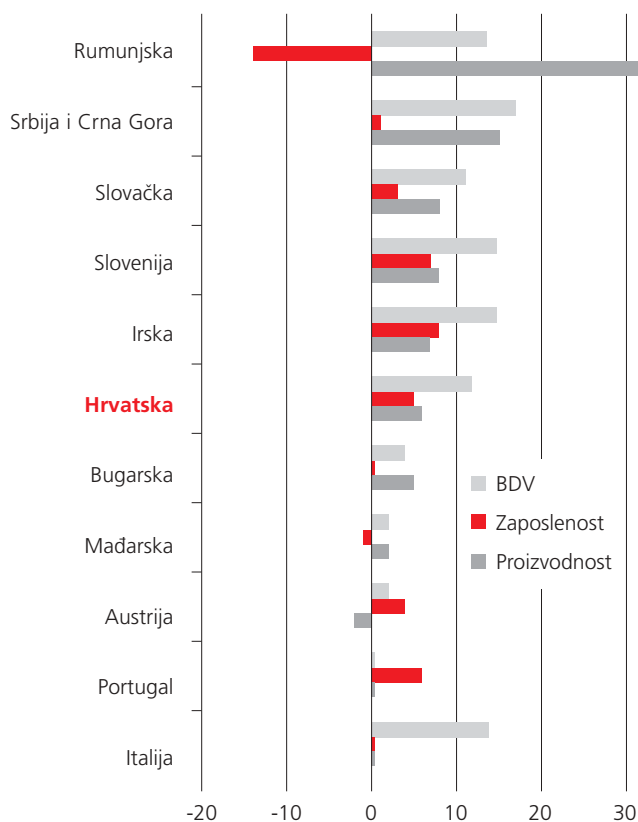
- **Rast ukupne produktivnosti jednak je rastu zemljama Srednje i Istočne Europe, ali rast produktivnosti u industriji je niži**

Produktivnost je najbolji pokazatelj konkurentnosti. U 2003. godini Hrvatska je ostvarila 15.000 eura bruto dodane vrijednosti⁶ (BDV), to jest, 18.000 eura BDP-a po zaposlenom što je na razini 38% prosjeka EU25.

U razdoblju 2001.-2004. produktivnost je u zemlji porasla kumulativno za 12%, jednako prosjeku usporednih zemalja (slika 5.). Premda je zbog snažnog rasta zaposlenosti to sporiji rast nego u prethodnom razdoblju, povećana zaposlenost je povoljan znak.

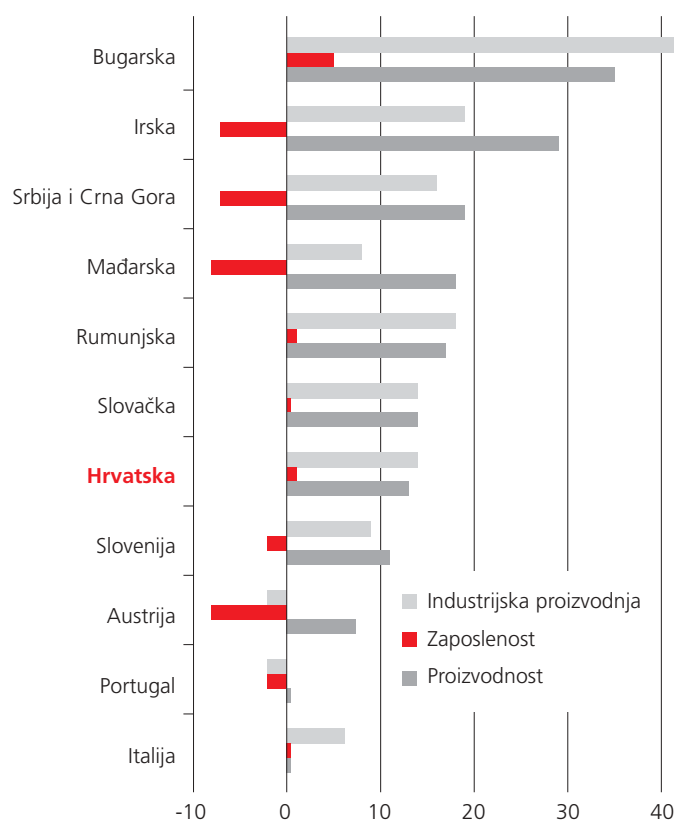
U sektoru industrije, porast produktivnosti postignut je uz stagnaciju zaposlenosti. Realan kumulativni rast industrijske proizvodnje u razdoblju 2001.-2004. iznosio je gotovo 14% pa je, uz 1-postotni rast zaposlenosti, i produktivnost porasla po gotovo istoj stopi (slika 6.).

Slika 5. Rast realne BDV-i, zaposlenosti i produktivnosti (2004./2001.)

Izvori: EUROSTAT, MMF, nacionalni statistički uredi

Slika 6. Realni rast industrijske proizvodnje, zaposlenosti i produktivnosti rada u industriji (2004./2001.)

Izvori: EUROSTAT, MMF, nacionalni statistički uredi

⁶ Dodana vrijednost je povećanje vrijednosti proizvodnje, izračunata kao razlika bruto vrijednosti proizvodnje i međufazne potrošnje (vrijednosti proizvoda i usluga što se koriste u proizvodnji).

Rast produktivnosti u industriji bio je, dakle, nešto snažniji od rasta produktivnosti u ukupnom gospodarstvu. Takav rast produktivnosti u industriji bio je gotovo jednak prosjeku usporednih zemalja (10,3%), ali niži od rasta produktivnosti u zemljama Srednje i Istočne Europe. No, dok je prosječno smanjenje zaposlenosti u usporednoj skupini zemalja bilo 3,1%, u Hrvatskoj je isti rast produktivnosti u industriji ostvaren uz blag porast zaposlenosti, što je vrlo ohrabrujući rezultat. Službene projekcije gospodarskog rasta za razdoblje od 2004. do 2007. godine, predviđaju rast produktivnosti uz nastavak rasta zaposlenosti.

OCJENA

- *Ohrabruje podatak da je prosječan rast produktivnosti postignut uz održanje ili blago povećanje zaposlenosti.*

3.2. Troškovi i cijene

- **Zbog visokoga troška rada Hrvatska je nekonkurentna u odnosu na zemlje Srednje i Jugoistočne Europe, a problem visokih jediničnih troškova rada u odnosu na razinu produktivnosti, nije ublažen**

Ukupan mjesečni trošak rada u Hrvatskoj iznosio je 2004. godine 935 eura, što je za 18,3% više nego u 2001. godini (tablica 5.). To je znatno više od cijene rada u Mađarskoj i Slovačkoj, a na razini je cijene rada u Portugalu.

Za konkurentnost pojedine zemlje visoki nominalni troškovi rada nisu problem ako ih prati visoka produktivnost. Visoka produktivnost stvara visoku dodanu vrijednost, koja time pokriva više troškove rada u odnosu na konkurente.

Tablica 5. Ukupni i jedinični trošak rada

	Ukupan mjesečni trošak rada (u EUR)				Jedinični trošak rada (EU15 = 100)			
	2001.	2002.	2003.	2004.	2001.	2002.	2003.	2004.
EU15	2598	2647	2681	2767	100,0	100,0	100,0	100,0
Mađarska	416	488	500	551	55,6	55,5	55,2	55,7
Irska	2218	2351	2395	2519	67,3	65,9	64,9	65,3
Bugarska	162	174	187	204	63,4	63,5	66,0	68,6
Portugal	823	867	894	918	68,8	70,1	70,5	71,0
Rumunjska	223	236	243	276	85,5	77,0	72,6	71,7
Slovenija	1146	1207	1257	1298	88,8	85,4	78,8	76,0
Slovačka	394	437	478	536	73,9	76,1	81,5	87,8
Austrija	2374	2423	2479	2527	90,2	90,6	90,5	89,9
Italija	2332	2374	2453	2516	90,7	92,0	93,1	94,3
Hrvatska	790	848	871	935	105,4	108,9	106,6	111,1
Srbija i Crna Gora	185	273	308	330	90,1	107,4	107,4	-

Napomena: Ukupan trošak rada dobiven je uvećavanjem prosječne bruto plaće za doprinose koje plaćaju poslodavci.

Izvori: DZS, OECD, nacionalni statistički uredi

Jedinični trošak rada predstavlja odnos između nominalne plaće i razine produktivnosti i time pokazuje jesu li plaće visoke li niske uz danu razinu produktivnosti. Prvo Izvješće o konkurentnosti iz 2002. godine upozorilo je na visoke jedinične troškove rada u Hrvatskoj, a oni su se, kako pokazuju podaci, u proteklom razdoblju dodatno povećali.

Jedinični trošak rada u Hrvatskoj bio je od 2001. do 2004. razmjerno velik, između 5 i 11% veći od prosjeka EU15. Visoki jedinični troškovi rada posebno odskaču u odnosu na zemlje koje su nam izravni konkurenti za inozemne investicije i u izvozu na tržište EU (tablica 5.). U novim članicama EU povećao se trošak rada, pa se ta razlika u proteklom razdoblju donekle smanjila. To vrijedi i za Bugarsku, dok su se u Rumunjskoj jedinični troškovi rada znatno smanjili.

Zbog niske produktivnosti i visokih nominalnih plaća, koje su djelomice rezultat tečaja kune naša je radna snaga relativno skuplja nego u EU15. Kako povećati konkurentnost rada? Kratkoročno rješenje, s neizvjesnim i riskantnim posljedicama, bilo bi postupno podcjenjivanje tečaja kune. No, budući da ukupni kumulativni efekt takvog poteza može biti makroekonomska nestabilnost i slabljenje rasta i budući da za njega ne postoji društveni konsenzus, ne čini se dobrim rješenjem. Dugoročno rješenje je daljnji rast produktivnosti koji zahtijeva znatno poboljšanje kvalitete institucija i tehnološko unapređenje izvoznih proizvoda.

OCJENA

- *Troškovna konkurentnost rada i dalje je slaba.*
- *Zbog niske razine produktivnosti i visokih nominalnih plaća naša je radna snaga i dalje relativno skuplja nego u EU15.*
- *Problem viših plaća u odnosu na razinu produktivnosti nije ublažen.*

3.3. Izvoz

■ *Hrvatski udio na tržištima EU usporeno se oporavlja*

Za male zemlje kakva je Hrvatska izvoz je glavni mehanizam poboljšanja konkurentnosti i pokazatelj rezultata konkurentnosti. U 1990-ima se naša izvozna konkurentnost znatno smanjila tako da je Hrvatska jedina od usporednih zemalja koja je smanjila svoj udio na tržištu EU - sa 0,34% 1994. godine na 0,27% u 2003. Od 1999. godine taj se udio povećava, što ohrabruje. U razdoblju 2000.- 2004. Hrvatska je ostvarila prosječan rast izvoza grupe usporednih zemalja (tablica 6.). Izvoz roba povećao se za 33% što je manje od povećanja izvoza novih članica EU i znatno manje od povećanja izvoza Rumunjske i Bugarske. Ipak, imajući u vidu da je naš izvoz tijekom devedesetih stagnirao, ovo povećanje je razmjerno dobar znak. Istodobno, izvoz roba i usluga porastao je za 53%, što je slabije jedino od Rumunjske i Slovačke. U istom razdoblju robni se uvoz Hrvatske povećao za vrlo visokih 57%. Dvostruko veći rast robnog uvoza od izvoza znatno je produbio deficit robne razmjene, koji se ponovno približio razini od 30% BDP-a.

Hrvatska ima relativno visok udio prihoda u BDP-u po osnovi izvoza usluga, poglavito u segmentu putovanja-turizma, koji se u 2003. dodatno povećao. Međutim, povećanje izvoza usluga od 76%, odnosno visok izvoz usluga putem turizma ne može poništiti deficit koji nastaje zbog slabog izvoza roba. To potvrđuje da dugoročno oslanjanje isključivo na turizam ne može riješiti problem naše platne bilance, a još manje problem konkurentnosti ukupnoga gospodarstva.

Tablica 6. Indeksi izvoza i uvoza (u eurima) 2004./2000.

	Izvoz roba i usluga	Izvoz roba	Izvoz usluga	Uvoz roba i usluga	Uvoz roba	Uvoz usluga
EU 25	113	113	115	110	110	112
EU 15	111	110	115	109	108	111
Rumunjska	164	167	152	177	182	141
Slovačka	164	173	119	164	168	135
Hrvatska	153	133	176	156	157	148
Bugarska	149	152	141	160	164	144
Mađarska	139	142	125	140	137	161
Slovenija	134	134	137	128	126	136
Austrija	126	127	121	117	116	121
Irska	117	100	181	109	90	142
Portugal	114	111	127	105	106	98
Italija	109	109	109	110	110	107

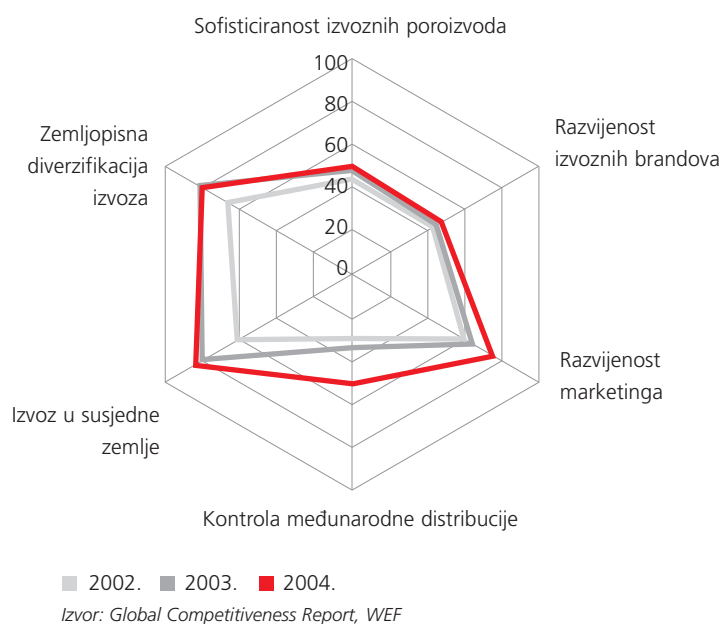
Izvor: Eurostat, DZS

■ *Unatoč rastu tečaja kune, u 2004. bilježi se pozitivan pomak u izvozu, ali i pogoršanje elemenata izvozne ponude, posebice marketinga*

Na promjene izvoza u kratkom roku mogu utjecati promjene valutnog tečaja. Tečaj kune bio je od 2000. do 2004. iznimno stabilan prema euru. No, pad vrijednosti američkog dolara od 2002. godine, koji s oko 30% sudjeluje u strukturi tekućeg računa bilance

plaćanja, donio je 10-postotno jačanje nominalnog i realnog efektivnog tečaja kune u odnosu na prethodno razdoblje. Stoga izvoznici koji ostvaruju prihod u dolarima gube više od 25% kunskog ekvivalenta deviznih prihoda. Unatoč rastu tečaja kune u odnosu na dolar, ohrabruje zaokret u kretanju izvoza, koji je, izražen u eurima, u 2004. porastao za 18,5%, uz znatno manji rast uvoza od 6,2%. Od 2001. do 2004. znatno se (oko 50%) povećao izvoz proizvoda s većim sadržajem znanja i tehnologije, poput proizvoda strojogradnje i elektroindustrije, a zbog visokih troškova rada udio proizvoda radno intenzivnih djelatnosti (npr. odjeća i obuća) smanjio se sa 14% u 2001. godini na 10% u 2004. Čini se da visoki troškovi rada u Hrvatskoj tjeraju na promjenu strukture izvoza i to prema znatno većem udjelu složenijih proizvoda.

Slika 7. Kvaliteta izvozne ponude

Dakako, ohrabruju ti pomaci u visini rasta izvoza i u njegovoj strukturi. No, još nije jasno je li to početak novog trenda ili tek kratkotrajna promjena. Naime, podaci iz ankete gospodarstvenika u Hrvatskoj govore da je došlo do apsolutnog i relativnog pogoršanja elemenata izvozne ponude. Pokazatelj kvalitete izvozne ponude relativno su se pogoršali, to jest, prema tim elementima Hrvatska je niže rangirana nego prethodnih godina (slika 7.).⁷ Najlošiji je rang prema razvijenosti marketinga i samostalnosti marketinškog nastupa. Veliki pad zabilježen je u ocjeni mogućnosti izvoza u susjedne zemlje, kao i u ocjeni širine izvoznih tržišta. Niska sofisticiranost izvoznih proizvoda i dalje je velika smetnja u tom pogledu.

Prethodni podaci upućuju na to da je dugoročno zaostajanje rasta robnog izvoza u odnosu na druge zemlje, unatoč snažnom rastu izvoza u 2004. godini, složen mikro- i makroekonomski problem Hrvatske, koji nije riješen. Velika povezanost tečaja kune s financijskim sustavom ograničava (premda ne sprečava potpuno) korištenje tečaja kao instrumenta poticanja izvoza. No, golemi su makroekonomski i politički rizici korištenja tečaja kao instrumenta izvozne politike. Stoga je za održavanje izvozne konkurentnosti potreban znatno viši rast produktivnosti od troškova rada i/ili povećanje kvalitete i cijene izvoznih proizvoda.

OCJENA

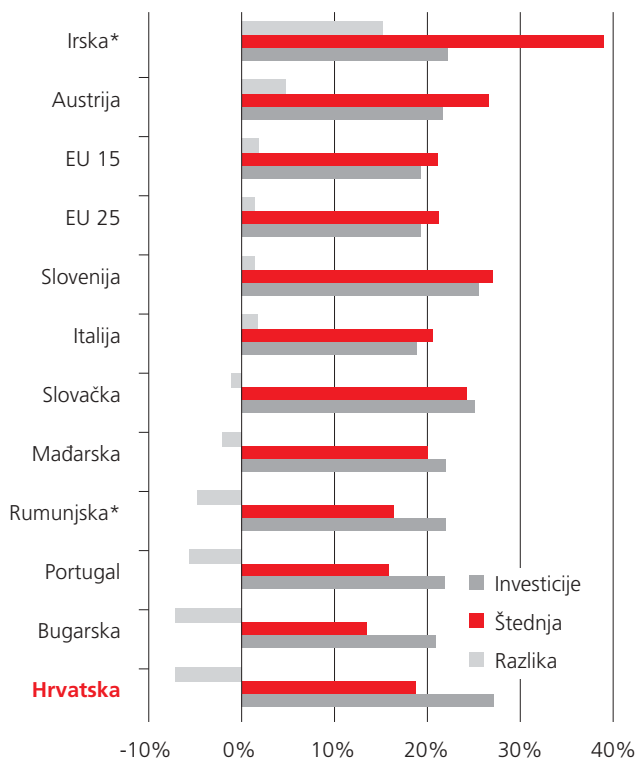
- *Povoljno kretanje rasta izvoza i njegovo restrukturiranje zabilježeno u 2003. i 2004. godini treba održati, ali i unaprijediti*

⁷ Uputa za čitanje grafičkog prikaza "radara": što je točka bliže središtu - viša je pozicija, odnosno rezultat je bolji

3.4. Investicije

- **Velik je raskorak između domaće štednje i investicija, a struktura investicija odraz je izvora rasta s niskom razinom produktivnosti**

Slika 8. Investicije i štednja, 2004. godine (% BDP-a)

Izvor: Eurostat, DZS

* Podaci za Irsku i Rumunjsku odnose se na 2003. godinu

Osnovni problem nije visina investicija u Hrvatskoj, nego njezina održivost zbog relativno niske stope domaće štednje. Premda je razina investicija viša nego u usporednim zemljama, velik raskorak od 7,8% BDP-a između investicija i štednje ograničit će daljnje investicije ne dogodi li se povećanje rasta BDP-a i efikasnosti investicija (slika 8.).

U proteklih nekoliko godina velik dio investicija odnosio se na državne investicije u infrastrukturne projekte radi stvaranja podloge gospodarskoj aktivnosti privatnog sektora. S druge strane, investicije sektora privatnih poduzeća, posebice u prerađivačkoj industriji, nisu dostatne. Najveći udio investicija odnosio se na građevinarstvo (26,5%). Trend rasta udjela prerađivačke industrije, uočen u prethodnom Izvješću, nije se održao (tablica 7.).

Tablica 7. Sektorska struktura investicija - prema namjeni (%)

	2000.	2001.	2002.	2003.	Prosjek
Poljoprivreda i ribarstvo	3,7	3,5	2,7	2,1	3,0
Opskrba energijom i vodom i rudarstvo	12,4	9,7	10	10	10,5
Prerađivačka industrija	14,7	16,7	15,3	13,4	15,0
Građevinarstvo i posl. nekretninama	27,9	23,1	25,5	29,3	26,5
Trgovina	9,4	13,6	13,5	13,4	12,5
Hoteli i restorani	2,4	2,6	4,9	4,7	3,7
Prijevoz/promet skladištenje i komunikacije	14,3	12,3	9,8	9,9	11,6
Ostalo	15,3	18,6	18,2	17,2	17,3
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Eurostat, DZS

OCJENA

- *Struktura i razina investicija odražava vrlo nisku stopu domaće štednje, kao i izvore rasta s niskom razinom produktivnosti - domaće usluge i niskotehnološki sektori.*

4. FAKTORI KONKURENTNOSTI

4.1. Poslovno okruženje

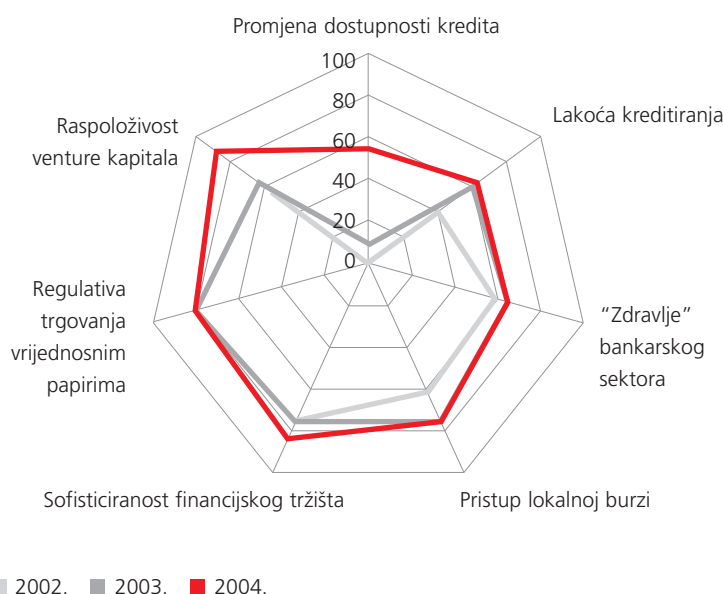
- **Prema dohotku, Hrvatska je na pragu zemalja visoke zaduženosti, a prema izvozu u skupini zemalja srednje zaduženosti**

Vanjski dug zemlje dosegao je potkraj 2004. godine 30,2 milijarde USD ili 80,5%, procijenjenog BDP-a. Time je Hrvatska prešla prag za ulazak u skupinu visoko zaduženih zemalja. Prema drugom kriteriju ukupni vanjski dug u odnosu na izvoz roba i usluga iznosio je 160% krajem 2003. godine, čime se Hrvatska svrstava u skupinu srednje zaduženih zemalja.

U razdoblju 2001.-2004. promijenila se struktura inozemnog duga prema domaćim dužničkim sektorima. Udio države smanjio se sa 45% na 35% ukupnog duga, a udio banaka povećao sa 20% na 32%. To zaduživanje banaka u inozemstvu bilo je namijenjeno prvenstveno financiranju narasle potražnje stanovništva za uvoznim proizvodima, uz razmjerno spor rast kredita poduzećima. Mjere HNB-a za smanjenje kreditne ekspanzije nisu imale većega učinka.

Najveći pad u anketi Globalnoga izvješća o konkurentnosti zabilježen je u raspoloživosti rizičnog (venture) kapitala - Hrvatska je sa 55. mjesta 2002. pala na čak 91. mjesto u 2004. godini (slika 9.). To upućuje na veliku nepodmirenu potražnju za financiranjem projekata koji se ne mogu pokriti odgovarajućim bankovnim jamstvom. Anketa Izvješća o globalnoj konkurentnosti pokazuje pogoršanje svih anketnih elemenata koji utječu na investiranje. U 2004. godini nije došlo do bitnog poboljšanja dostupnosti kredita, u čemu je Hrvatska u prethodne dvije godine bila iznimno dobro rangirana.

Slika 9. Uvjeti i izvori financiranja i stjecanja novih tehnologija za hrvatska poduzeća

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

■ **Udio državne potrošnje u BDP-u u Hrvatskoj je veći nego u usporednim zemljama Srednje i Istočne Europe**

U usporedbi s drugim zemljama Srednje i Istočne Europe Hrvatska i dalje ima visok udio državne potrošnje u BDP-u - 51% (tablica 8.). To je djelomice posljedica rata i strukturnih problema u javnom sektoru, ali i još uvijek prisutne nedovoljne odlučnosti da se započne s temeljitim fiskalnim restrukturiranjem.

Tablica 8. Udio državne potrošnje u BDP-u, %

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Rumunjska	34,8	33,4	32,7	33,6	-
Irska	31,9	33,5	33,8	34,3	-
Bugarska	39,7	38,6	37,2	37,0	-
Slovenija	42,2	42,6	42,6	41,8	47,8
SiCG	37,6	40,2	47,3	45,1	-
Portugal	45,2	46,3	45,9	47,7	48,4
Slovačka	45,4	47,7	48,4	47,9	-
Mađarska	47,1	51,9	54,2	48,9	-
Italija	46,9	48,7	48,0	49,0	48,5
Austrija	52,3	51,5	51,2	51,2	50,7
Hrvatska	54,0	52,8	50,6	51,7	51,4

Izvor: Transition Report, EBRD, 2004., Ministarstvo financija RH, podaci za zemlje EU za 2004. Eurostat Long-term indicators

Proračunski deficit opće države, koji je u 2000. bio 6,5 % BDP-a, smanjio se u 2004. na 4,9% BDP-a (tablica 9.). No, veći rezovi na rashodnoj strani nisu ostvareni zbog projekta gradnje autocesta i zadržavanja većine socijalnih transfera. Kao rezultat, u 2003. kriteriji MMF-a nisu ispunjeni, a to je znatno usporilo fiskalnu konsolidaciju, te je ukupni dug države porastao za 9,2 milijarde kuna.

Tablica 9. Udio proračunskog deficita opće države u BDP-u, %

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
EU 25	0,8	-1,2	-2,3	-2,9	-2,6
EU 15	1,0	-1,1	-2,2	-2,8	-2,6
Italija	5,8	3,9	3,5	2,9	-3,0
Austrija	2,1	3,8	3,1	2,0	-1,3
Irska	6,4	2,4	1,1	1,4	1,3
Portugal	0,4	-1,2	0,3	0,1	-2,9
Bugarska	-1,0	-0,9	-0,6	0,0	-
Slovenija	-1,3	-1,1	-3,2	-1,4	-1,9
Rumunjska	-3,7	-3,5	-2,7	-2,4	-
SiCG	-0,9	-1,3	-4,5	-2,5	-
Slovačka	-10,4	-7,3	-7,2	-3,6	-3,3
Mađarska	-3,4	-4,7	-9,3	-5,6	-4,5
Hrvatska	-6,5	-6,8	-5,0	-6,3	-4,9

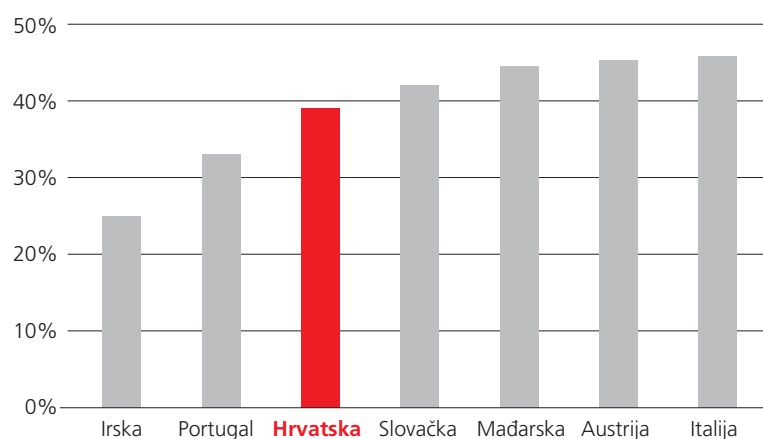
Izvor: Transition Report, EBRD, 2004., Ministarstvo financija RH

Napomena: Deficit Hrvatske u 2002., 2003. i 2004. baziran je na obračunskom načelu sukladno dogovoru o korištenju GFS 2001, pa nije izravno usporediv s podatkom iz prethodnih godina.

■ **Premda su porezi i doprinosi u ukupnom trošku rada u odnosu na usporedne zemlje Srednje i Istočne Europe razmjerno smanjeni, još se ne provodi sveobuhvatna fiskalna prilagodba**

Prosječno opterećenje troškova rada porezima i doprinosima u 2004. bilo je u Hrvatskoj 39%, što je unutar raspona usporednih zemalja (slika 10.). Relativno nizak udio poreza i doprinosa u trošku rada u usporedbi s drugim zemljama Srednje i Istočne Europe posljedica je dugotrajne politike smanjivanja prosječnog opterećenja rada, koja je postupno smanjila njihov udio za više od deset postotnih bodova. Dakle, može se pretpostaviti da porezna politika više ne pridonosi znatno visini troška rada u zemlji.

Slika 10. Udio poreza i doprinosa u ukupnom trošku rada (prosječna plaća, 2003. g.)

Izvor: OECD, Ministarstvo financija

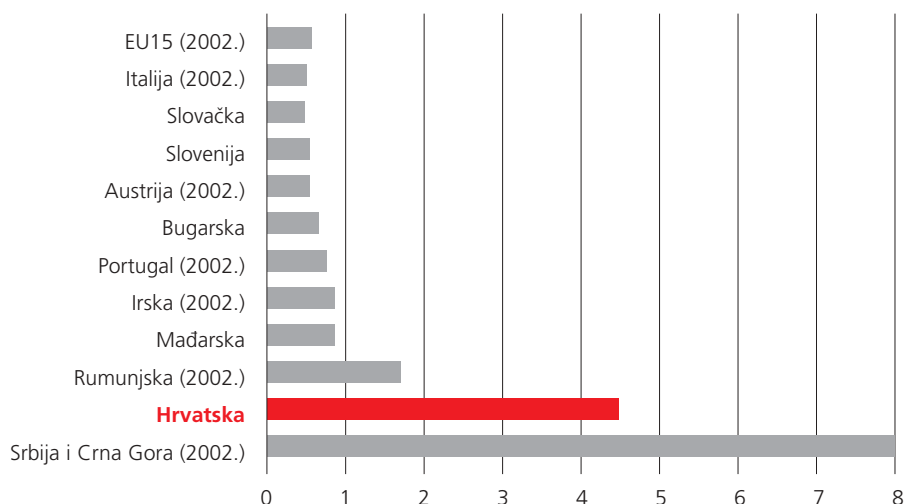
Prema anketi Izvješća razina poreznog opterećenja nije posebno izražen problem za poduzetnike. To je vrlo povoljan rezultat, koji je potvrđen u odnosu na usporedne zemlje Srednje i Istočne Europe, ali ne i na Portugal i Irsku.

■ **Neproductivnost javnih rashoda - jedan od ključnih problema konkurentnosti**

U anketi Globalnoga izvješća o konkurentnosti hrvatski su gospodarstvenici na ljestvici od 1 do 7 ocijenili produktivnost javnih rashoda u Hrvatskoj prosječnom ocjenom 2,6, što je zemlju rangiralo na 80. mjesto od 104 zemlje i pridonijelo pogoršanju ukupnog položaja Hrvatske na ljestvici konkurentnosti. Indikativno je također da je Hrvatska po tome indeksu znatno pala, odnosno godinu prije bila je na 59. mjestu. Razloge takvog stava treba potražiti u velikom udjelu državnih potpora, koje unose neravnopravnost u tržišnu utakmicu, ali i u općenito niskoj kvaliteti javnih usluga koje građani i poduzetnici dobivaju od države.

Također je zabrinjavajući podatak da je udio državnih potpora u BDP-u u Hrvatskoj više od šest puta veći nego prosjek EU 15 (slika 11).

Slika 11. Državne potpore, 2003. godina (% BDP-a)

Izvor: Eurostat, Ministarstvo financija RH, "Advisory report on the development of state aid and subsidy controls in Serbia Montenegro in the context of the EU Stabilization and Association Process and WTO Accession SCEPP 2003. (procjena)

■ **Hrvatski menadžeri razmjerno povoljno ocjenjuju fleksibilnost zapošljavanja i određivanja plaća, ali su odnosi radnika i poslodavaca te efikasnost menadžmenta vrlo loši**

Anketa pokazuje da je prema fleksibilnosti u zapošljavanjima i otkazima, kao i prema fleksibilnosti plaća u 2004. godini, Hrvatska rangirana nešto bolje od ukupnog položaja na ljestvici konkurentnosti - na 56. odnosno 62. mjesto (slika 12.). Poduzetnici ocjenjuju da se fleksibilnost zapošljavanja u usporedbi s 2003. nije promijenila, a da se fleksibilnost određivanja plaća čak poboljšala. To je ohrabrujući znak, jer se time poboljšava proces konkurencije.

Slika 12. Ocjena odnosa radnika - menadžera/poslodavaca i kvalitete menadžmenta

■ 2002. ■ 2003. ■ 2004.

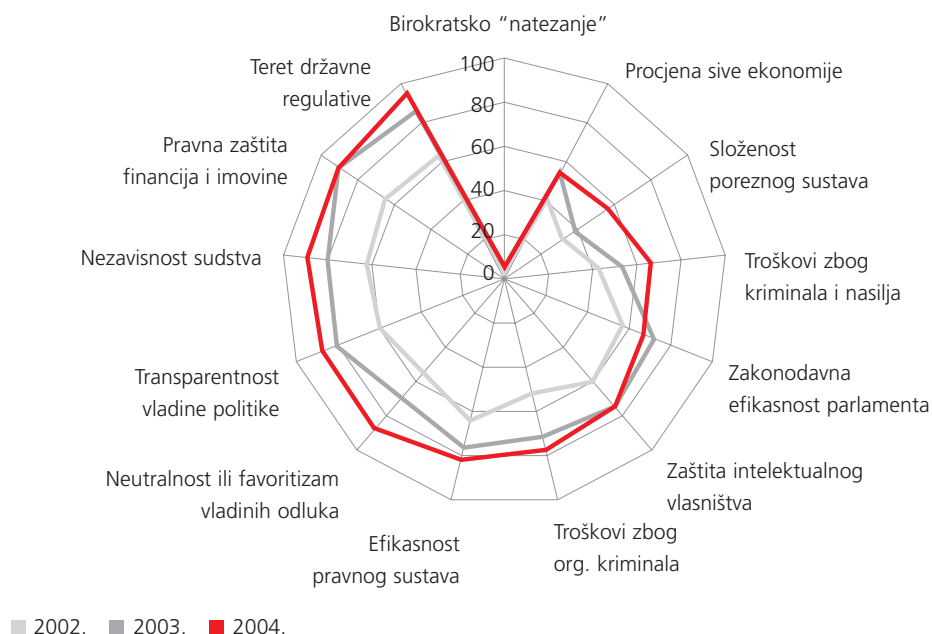
Izvor: Global Competitiveness Report 2004-2005, WEF

Ocjene kvalitete menadžmenta kao i odnosi radnika i poslodavaca koji su bitni činitelji uspješnosti upravljanja poduzećima pokazuju da je suradnja radnika i poslodavaca vrlo slaba. Hrvatska je prema tom kriteriju na 96. mjestu od 104 zemlje. Relativno povoljna ocjena efikasnosti upravljanja poduzeća i profesionalnosti menadžmenta u posljednje se tri godine izrazito pogoršala.

■ Zabrinjavajuća kvaliteta pravosuđa

Svi elementi pravosuđa i kvalitete javne uprave vrlo su loše ocijenjeni i rangiraju Hrvatsku iznad 80. mjesta s jasnom tendencijom pogoršanja u razdoblju od 2002. do 2004. To se posebno odnosi na teret državne regulative, pravnu zaštitu financija i imovine, nezavisnost sudstva, pristranost vladinih odluka i nedovoljnu transparentnost vladine politike. No, hrvatski poduzetnici relativno vrlo malo vremena ulažu u birokratsko "natezanje", odnosno na dnevno vrijeme potrošeno na pregovaranje s državnim službenicima. Također, procjena sive ekonomije je u prosjeku zemalja Srednje i Istočne Europe, a porezni sustav relativno jednostavan (slika 13).

Slika 13. Ocjena kvalitete države, javne uprave i pravosuđa

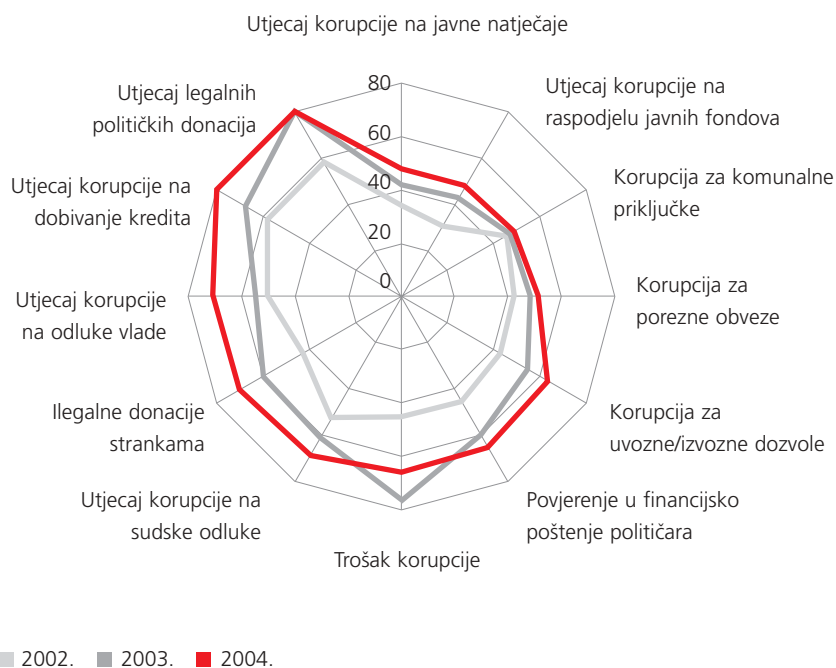

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

■ Pogoršanje ionako visoke razine korupcije

Menadžeri u Hrvatskoj ocjenjuju da je korupcija evidentna smetnja gospodarskom napretku i poštenom radu u Hrvatskoj, koja pogoršava investicijsku klimu i pokazuje slabu učinkovitost javne vlasti. Od 14 najproblematičnijih faktora koji utječu na poslovanje u Hrvatskoj korupcija je na drugom mjestu, odmah iza neefikasne birokracije. Anketa Globalnog izvješća o konkurentnosti pokazuje da su glavni mehanizmi koji generiraju korupciju u Hrvatskoj u sferi političkih donacija poduzeća, kredita, te u utjecajima na odluke vlade i sudova (slika 14.)

Slika 14. Ocjena korupcije i mehanizama njenog djelovanja

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

I prema indeksu Transparency International⁸ u Hrvatskoj je došlo do pogoršanja percepcije korupcije između 2003. i 2004. godine. Hrvatska je vrlo nisko rangirana, a od usporednih zemalja niže su rangirane samo Rumunjska i Srbija i Crna Gora.

OCJENA

- *Promjene u poslovnoj okolini prespore su i parcijalne.*
- *Posebno zabrinjavaju korupcija, učinkovitost pravosuđa i državne administracije te neproduktivnost javnih rashoda.*
- *Kvaliteta poslovnog okruženja usko je grlo napretka poduzetništva u zemlji.*

⁸Detaljnije vidi www.transparency.org

4.2. Ekonomsko-tehnološka infrastruktura

Prema većini pokazatelja ICT (informacijske i komunikacijske tehnologije) relativni položaj Hrvatske u usporedbi s promatranim zemljama nije se promijenio od 2001. do 2003. Iznimku čini mobilna telefonija, čiji se položaj čak pogoršao. Prema stopi rasta glavnih telefonskih linija većina je zemalja, uključujući Hrvatsku, zabilježila usporavanje rasta ili čak smanjenje broja glavnih telefonskih linija.

Tablica 10. pokazuje da Hrvatska ima razmjerno visoke izdatke za ICT u odnosu na usporedne zemlje. To govori da se u tom sektoru stvara relativno visok udio dodane vrijednosti što je nesumnjivo pozitivno. No, Hrvatska, premda ima relativno razvijenu mrežu osnovne telefonije, ima relativno nerazvijeno korištenje interneta, novih tipova telekomunikacijskih i IT usluga te relativno visoke cijene telekomunikacijskih usluga. Ta suprotnost upućuje na "ekstenzivan" karakter sektora, to jest, na relativno nisku razinu usluga i uski niz aktivnosti unutar relativno visokog udjela tog sektora u BDP-u.

Tablica 10. Udio izdataka za ICT u BDP-u, 2004. (% BDP-a)

	Izdaci za informacijske tehnologije	Izdaci za telekomunikacijske tehnologije	Ukupni izdaci za ICT
EU 25	2,9	2,6	5,5
EU 15	2,9	3,2	6,1
Bugarska	1,8	8,4	10,2
Rumunjska	1,8	6,6	8,4
Mađarska	2,8	5,5	8,3
Hrvatska	2,0	5,3	7,3
Portugal	2,0	4,6	6,6
Slovenija	2,2	4,4	6,6
Slovačka	2,4	3,7	6,1
Italija	1,8	3,2	5,0
Austrija	2,9	3,2	6,1
Irska	1,6	2,7	4,3

Izvor: Eurostat, IDC Adriatics, 2005

Napomena: Podaci za Hrvatsku nisu metodološki posve usklađeni s podacima za ostale zemlje.

- **Kapacitet ICT nije pretočen u prednost - prema razvijenosti osnovne telefonije Hrvatska je ispred zemalja Srednje Europe, ali zaostaje po pokazateljima "umrežavanja", to jest, korištenja interneta**

Tablica 11. pokazuje da vrlo neujednačeno zaostajemo za prosjekom usporednih zemalja. Dok je u osnovnoj telefoniji zemlja iznad prosjeka, najviše zaostaje u raširenosti internetskih hostova (tek 29% prosjeka). Prema broju internetskih hostova Hrvatska je na razini Bugarske, a ispred Rumunjske te Srbije i Crne Gore. To govori o vrlo niskoj razini korištenja interneta u poduzećima i drugim organizacijama, to jest, o niskoj razini internetske transparentnosti društva i gospodarstva te o vrlo niskoj razini umreženosti. Razina tog pokazatelja izrazito je nezadovoljavajuća, jer Italija, prva zemlja ispred Hrvatske, ima gotovo dvostruko više internetskih hostova na 10.000 stanovnika.

Kvaliteta telekomunikacijske mreže i pouzdanost poštanske infrastrukture pogoršavaju se. Usporedna ocjena telekomunikacijske infrastrukture Hrvatske upotrebom "tvrdih" podataka sukladna je ocjenama u anketi Globalnoga izvješća o konkurentnosti. U 2002. godini kvaliteta telekomunikacijske mreže i pouzdanost poštanske infrastrukture rangirale su Hrvatsku na solidno 30. mjesto, dok je u 2004. zabilježen pad na 50. mjesto za poštanske usluge i na 51. za kvalitetu telekomunikacijske infrastrukture. Nezadovoljstvo korisnika kvalitetom i pouzdanošću tih usluga upućuje na to da razvoj tih sektora zaostaje za objektivnim potrebama gospodarstva unatoč relativno velikim izdacima za proizvode i usluge vezane uz ICT.

Tablica 11. Pokazatelji razvitka telekomunikacija 2003.

	Na 100 stanovnika		Na 10.000 stanovnika	
	Broj fiksnih linija	Broj mobitela	Broj PC-ja	Broj internetskih hostova
Austrija	39,2	87,9	37,4	713
Irska	49,3	85,8	42,1	399
Mađarska	35,6	78,3	10,8	358
Portugal	40,3	89,9	13,4	218
Slovenija	40,8	94,4	32,6	215
Slovačka	24,1	68,4	23,6	212
Italija	45,9	96,4	23,1	114
Bugarska	36,4	45	5,2	67
Rumunjska	21,9	32,3	9,7	22
Srbija i C.Gora	24,3	33,8	2,7	18
Prosjeak usporednih zemalja	35,8	71,2	20,1	234
Hrvatska	37,4	56,7	17,4	68
Hrvatska u odnosu na prosjeak	105%	80%	87%	29%

Izvor: Svjetska banka, ITU, Eurostat

■ **Cijene telekomunikacijskih usluga previsoke su zbog slabe konkurencije, a konkurencija pružatelja internetskih usluga jedan je od najslabijih elemenata ove konkurentnosti**

Usporedba cijena telekomunikacijskih usluga sa Slovenijom pokazuje da su u Hrvatskoj cijene malo više, posebice u fiksnoj mreži. Pretpostavljena "košarica" telekomunikacijskih usluga u nas košta 19% više nego u Sloveniji. Može se očekivati smanjenje te razlike s ulaskom novih operatera tijekom 2005. godine, a to posebice vrijedi za usluge u fiksnoj telefoniji. Ne dogodi li se znatnije smanjenje cijena tih usluga ili znatnije širenje vrsta usluga, valjat će temeljitije ispitati uzroke.

Nedostatak konkurencije među pružateljima internetskih usluga ocijenjen je najgorim aspektom ICT konkurentnosti, s trendom pogoršanja. Prema tom pokazatelju Hrvatska je na svjetskoj ljestvici konkurentnosti pala sa 70. mjesta u 2002. na 84. mjesto u 2004. godini.

Prema istraživanju Ujedinjenih nacija o spremnosti zemalja za pružanje informacija i usluga stanovništvu i poduzetnicima putem interneta (e-vlada)⁹, Hrvatska je u 2004. razmjerno loše ocijenjena. Našla se na 48. mjestu, što je - uz iznimku Srbije i Crne Gore - slabije od zemalja s kojima se uspoređujemo. Riječ je o znatnom pogoršanju ranga prema prethodnoj godini: Hrvatska je pala za 9 mjesta, dok su Slovačka, Mađarska i Rumunjska napredovale i potisnule Hrvatsku.

⁹ Detaljnije vidi <http://www.unpan.org/egovment4.asp>

■ ***Cijena dizelskog goriva, električne energije i plina u prosjeku je usporednih zemalja, dok se stanje infrastrukture u prosjeku popravilo zbog znatno bolje cestovne infrastrukture***

Cijena dizelskog goriva, električne energije i plina snažno utječe na profitabilnost i konkurentnost pojedinih sektora i na životni standard stanovništva. Usporedba cijena za razdoblje 2002.- 2004. pokazuje da cijena dizelskog goriva i plina ne umanjuje konkurentnost naših poduzeća i da je cijena električne energije u Hrvatskoj faktor prednosti za domaća poduzeća u odnosu na usporedne zemlje.

Podaci Izvješća upućuju na vrlo lošu ocjenu kvalitete luka, zračnog prijevoza i željeznice, ali i na poboljšanje ocjene ukupne kvalitete infrastrukture u 2004. godini. Posljednje dvije godine obilježila je uspješna izgradnja autoceste od Zagreba do Splita. To je izniman tehnički i ekonomski uspjeh zemlje i sigurno pridonosi poduzetništvu jer olakšava promet, a posebno pogoduje turizmu i trgovini. Njegov odjek vidi se i u popravljaju ranga ukupne kvalitete infrastrukture u anketi Globalnoga izvješća o konkurentnosti za 10 mjesta (2004.).

■ ***Kvalitetniji zrak, ali vrlo nekvalitetna odlagališta otpada i očekivani porast zagađenja CO₂ koji nosi nove troškove***

Kakvoća zraka u Hrvatskoj u proteklom se desetljeću popravila, iako još ima poteškoća. Većina pokazatelja od 1990. godine pokazuje da se emisija glavnih onečišćivača zraka smanjila za 15 do 50%. Ekonomski memorandum Svjetske banke navodi razinu CO₂ kao najteži problem koji Hrvatska mora riješiti, i na koji bi mogla uvesti porez i/ili iskoristiti mehanizme fleksibilnosti Sporazuma iz Kyota. Ne poduzmu li se alternativne mjere za smanjenje uzroka zagađenosti, to će povećati porezno opterećenje gospodarstva i proizvesti dodatne indirektno troškove.

U Hrvatskoj je zakonodavni dio sustava gospodarenja otpadom uglavnom riješen, no propisi se ne provode. Osobito je loše stanje infrastrukture za prihvatanje, obradu i odlaganje otpada. Međunarodne standarde zadovoljava vrlo malo odlagališta, a ne postoji ni organiziran sustav za opasni otpad. Poseban je problem određivanje lokacija za postrojenja za postupanje s otpadom. Premda se danas otpad uglavnom odlaže na odlagališta, takav način zbrinjavanja smatra se najmanje poželjnim. Trebalo bi povećati udio otpada koji se spaljuje ili reciklira, a to podrazumijeva veća izdvajanja za te namjene.

■ ***Prema ocjeni poduzetnika, ekološka je regulativa u Hrvatskoj nejasna, nestabilna i nametnuta, a primjena ekoloških standarda u poduzećima ispod razine zemalja Srednje Europe***

Ekološka je zaštita administrativni i poslovni problem koji zahtijeva koordiniran pristup. Dok su u 2002. godini ocjene za ekologiju bile vrlo povoljne, rezultati ankete u prošle dvije godine upućuju na znatno pogoršanje stajališta poduzetnika o tom pitanju, a time i na povećanje svijesti o važnosti ekologije. Najveći je pad zabilježen u ocjeni je li ekološke standarde nametnula država ili su doneseni u suradnji s poslovnim sektorom. Prema tom kriteriju, Hrvatska je u 2002. bila na 21. mjestu, a u 2004. je pala na vrlo nisko 98. mjesto od 104 zemlje. Ekološki se standardi, dakle, danas uglavnom smatraju standardima koje nameće država i koji nisu predmet suradnje.

U Hrvatskoj su u 2003. tek 53 poduzeća imala certifikat ISO 14000. Premda se broj cer-

tificiranih poduzeća u Hrvatskoj utrostručio u odnosu na 2001. godinu, i dalje se nalazimo u skupini s Bugarskom, Rumunjskom te Srbijom i Crnom Gorom. Slovenija je i dalje na prvome mjestu i u ovoj skupini promatranih zemalja, čak ispred Irske, Italije i Austrije.

OCJENA

- *Spore promjene u liberalizaciji telekomunikacijskih usluga usporavaju internetizaciju poslovanja, to jest, širenje novih poslovnih modela temeljenih na internetu.*
- *Opskrba energijom, fizička infrastruktura i ekološka zaštita nisu dovoljno iskorišteni kao čimbenici poboljšanja konkurentnosti Hrvatske.*

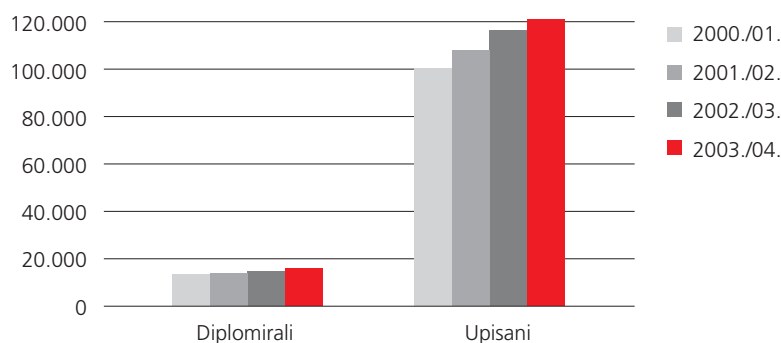
4.3. Obrazovanje i stručno usavršavanje

Struktura obrazovanosti radne snage Hrvatske nije bitno drugačija od strukture drugih usporednih zemalja. Također, naša ulaganja ne odskaču od zemalja naše razine dohotka. No, to ne znači da je takva pozicija Hrvatske dobra i za dugoročno unapređenje naše konkurentne prednosti i rast produktivnosti.

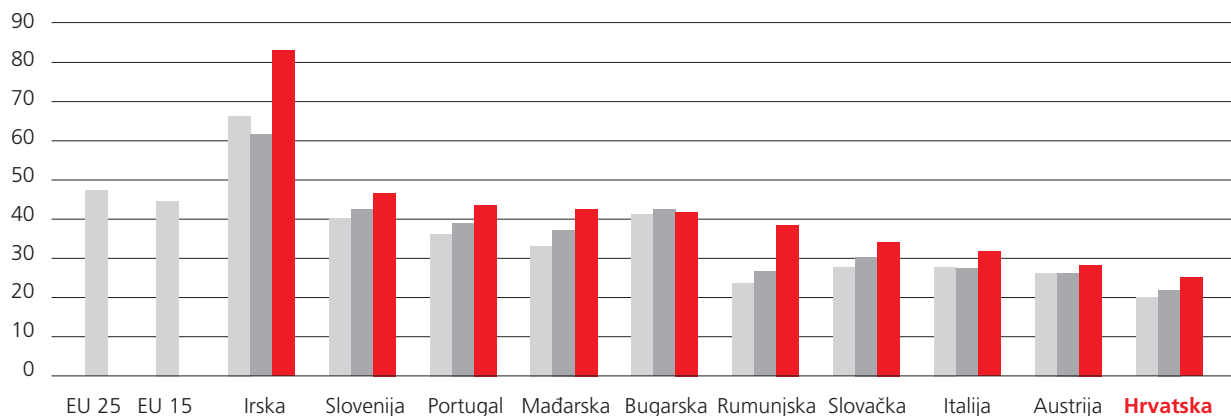
■ **Unatoč rastu broja studenata, prema broju onih koji diplomiraju Hrvatska je na začelju usporednih zemalja**

Dinamičan rast broja studenata u posljednje tri godine dosegao je više od 120.000 (slika 15.). U posljednje dvije godine povećava se i broj onih koji diplomiraju. Ipak, velik nesklad između ukupnog broja studenata i onih koji diplomiraju upućuje na problem efikasnosti obrazovnog sustava. Usporede li se naši podaci s europskim kretanjima, stanje se čini još nepovoljnije. Naime, zemlje EU15 i novo pridružene članice u razdoblju od 1998. do 2001. godine bilježe stalan rast broja diplomanata u visokom školstvu. Naročito visoku prosječnu stopu rasta broja diplomanata bilježe nove članice - Mađarska, Slovačka i Slovenija (slika 16.).

Slika 15. Broj studenata visokih sveučilišta u Hrvatskoj

Izvor: OECD, Ministarstvo financija RH

Slika 16. Studenti diplomirali na visokim učilištima* na 1000 stanovnika u dobi 20-29 godina

Izvor: Eurostat, DZS

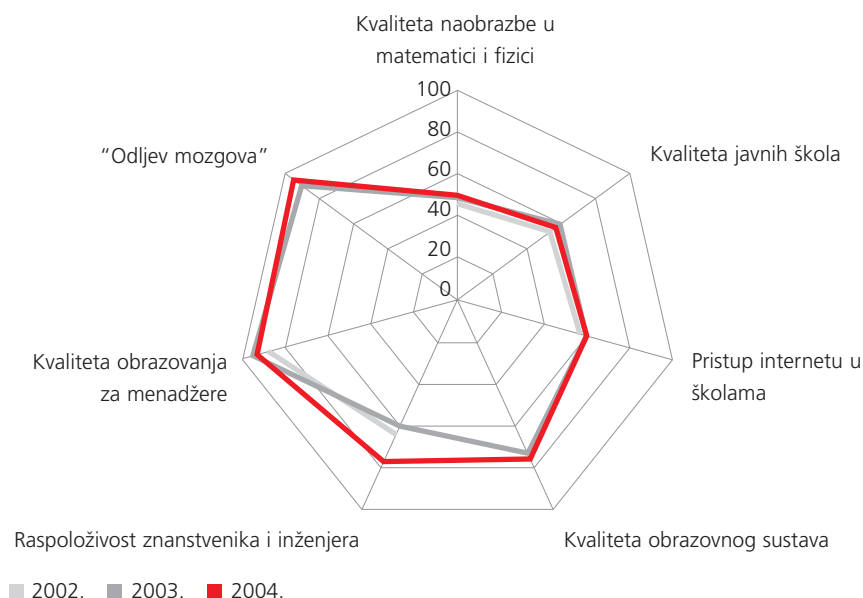
* Korištena nacionalna standardna klasifikacija obrazovanja - razina 5 i 6

■ 2001. ■ 2002. ■ 2003.

■ Obrazovanje pokazuje slabosti na obje strane - na strani ponude i potražnje

Među nezaposlenima u Hrvatskoj najmanji je udio osoba koje su završile više ili visoke škole. Nepunih 7% nezaposlenih čine osobe sa završenom višom školom ili fakultetom, a prijavljene potrebe za visokoobrazovanima gotovo su dvostruko veće od broja nezaposlenih. Dakle, u mnogim je djelatnostima očito pomanjkanje visokoobrazovanih što upućuje na potrebu stvaranje sustavne upisne politike u visokom školstvu koja bi pratila potrebe poslodavaca.

U anketi Izvješća o konkurentnosti najveća je promjena u procjeni raspoloživosti znanstvenika i inženjera, s padom ranga vrijednosti za dvadesetak mjesta. To upućuje na pomanjkanje tih stručnjaka na tržištu rada. Poduzetnici su prilično zadovoljni kvalitetom naobrazbe u matematici i fizici te kvalitetom javnih škola, uz manje pogoršanje tijekom dviju godina. Kvaliteta obrazovanja za menadžere je i dalje slabo ocijenjena; vrlo je velik problem "odljeva mozgova", odnosno odlaska mladih stručnjaka u inozemstvo (slika 17.).

Slika 17. Ocjena kvalitete obrazovanja

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

■ **Iznimno malo sudjelovanje radne snage u cjeloživotnom obrazovanju - Hrvatska četiri puta slabija od prosjeka EU25**

Tablica 12. Uključenost odraslih u cjeloživotno obrazovanje* (%)

	2002.	2003.
EU 25	8,0	9,0
EU 15	8,0	9,7
Slovenija	9,1	15,1
Irska	7,7	9,7
Austrija	7,5	7,9
Mađarska	3,2	6,0
Slovačka	9,0	4,8
Italija	4,6	4,7
Portugal	2,9	3,7
Hrvatska**	1,5	2,1
Bugarska	1,3	1,4
Rumunjska	1,1	1,3

*Dob od 25. do 64. godine

Izvor: EU, Labour force survey, 2004., Aralica i Bašić (2004)

Sudjelovanje u programima cjeloživotnog učenja olakšava promjene zaposlenja, a time se olakšava funkcioniranje tržišta radne snage i restrukturiranje gospodarstva. Tablica 12. pokazuje da je u nas uključenost odraslih u cjeloživotno učenje manja nego u svim članicama EU i gotovo četiri puta manje od prosjeka EU 25. Od usporednih zemalja, zaostaju jedino Bugarska i Rumunjska. Istodobno, od 2002. do 2003. u svim je usporednim zemljama sudjelovanje u cjeloživotnom obrazovanju poraslo. Vrlo zabrinjavajuće stanje potvrđuje i anketa Globalnoga izvješća o konkurentnosti, gdje je ocjena usavršavanja zaposlenih pala sa 67. mjesta u 2002. godini na vrlo loše 88. mjesto u 2004.

Ocjena

- *Obrazovanje još uvijek ne djeluje kao faktor unaprjeđenja konkurentnosti.*
- *Stanje cjeloživotnog obrazovanja ne pridonosi poboljšanju konkurentnosti i ne potiče rast temeljen na stručnoj radnoj snazi.*

4.4. Poduzetništvo i rast poduzeća

■ Vrlo slabo poduzetništvo u osnivanju novih poduzeća

Najveći broj gospodarstava Srednje i Istočne Europe ima visoku stopu osnivanja novih poduzeća, jer je uvođenje tržišta i otvorenoga gospodarstva tijekom devedesetih stvorilo brojne poslovne mogućnosti na domaćem tržištu i/ili u izvozu.

Usporedni podaci o osnivanju novih poduzeća u Hrvatskoj pokazuju da proces "kreativne destrukcije" ozbiljno zapinje. Razlozi nisu jednoznačni na što ukazuju podaci o efikasnosti tri osnovna tržišta ključna za funkcioniranje tog procesa - tržišta rada, tržišta financija i tržišta proizvoda, koji su vrlo niski.

Međunarodna usporedba poduzetničke aktivnosti, koja čini osnovu GEM projekta, temelji se na indeksu ukupne poduzetničke aktivnosti (TEA)¹⁰. Hrvatski TEA indeks za 2002. godinu iznosi 3,6. To znači da samo 3,6 % osoba između 18 i 64 godine planira pokrenuti vlastiti posao ili imaju poduzeće ne starije od 42 mjeseca. Od 37 zemalja, koliko je sudjelovalo u GEM-u 2002. godine, Hrvatska je bila na 32. mjestu. Prosjek TEA indeksa za sve zemlje sudionice projekta jest 6,9. U 2003. se relativna pozicija Hrvatske pogoršala. Od ukupno 41 zemlje koje su u projektu sudjelovale 2002. i 2003., Hrvatska se našla na posljednjem, 41. mjestu.

■ Niska stopa aktivnih poduzeća, a stopa novoosnovanih poduzeća ne prelazi 2% na godinu

Prosječna stopa osnivanja poduzeća u Hrvatskoj od 2000. do 2003. godine bila je samo 1,5%, znatno niža od stope usporednih zemalja, osim Slovenije. To je pad u odnosu na razdoblje od 1997. do 2001. godine, kada je bila (također niskih) 2,2%. Udio aktivnih poduzeća u broju ukupno registriranih u nas je razmjerno nizak i na razini je drugih zemalja Srednje i Istočne Europe, osim Slovenije (tablica 13.).

Tablica 13. Prosječna stopa osnivanja poduzeća

	Stopa osnivanja poduzeća u % (2001.)	Udio aktivnih poduzeća u % (1997.-2000.)
Hrvatska	1,5*	39,5*
Slovačka	26,4	44,0
Mađarska	6,1	32,0
Slovenija	-2,2*	67,0
Bugarska	-	41,0
Rumunjska	6,6	40,0

* 2000.-2003.

Izvor: Za Hrvatsku Statistički ljetopis 1999-2003, DSZ i FINA; za ostale odabrane zemlje "SMEs in EUROPE - Candidate Countries", European Communities, 2003, str.16 te Radošević, Slavo and Tomasz, Mickiewicz (2003), Innovation capabilities in seven candidate countries: an assessment, Volume 2.8, Enterprise Directorate - General, EC, str. 36.

¹⁰ TEA (Total Entrepreneurial Activity) kombinira broj osoba koje pokušavaju pokrenuti vlastiti posao i broj osoba koje su vlasnici/menadžeri u aktivnom poduzeću, ne starijem od 42 mjeseca. Tako TEA indeks je broj poduzetnički aktivnih ljudi u te dvije kategorije na 100 anketiranih stanovnika u dobi od 18 do 64 godine.

Anketa Globalnoga izvješća o konkurentnosti pokazuje da je, prema ocjeni lakoće osnivanja poduzeća, Hrvatska pala za 26 mjesta - s dobrog 33. mjesta u 2002. na 59. mjesto u 2004. godini. Registriranje poduzeća u Hrvatskoj traje u prosjeku 4-6 tjedana, a troškovi registriranja poduzeća iznose oko 660 USD (uključujući troškove bilježnika i objave u službenom listu).

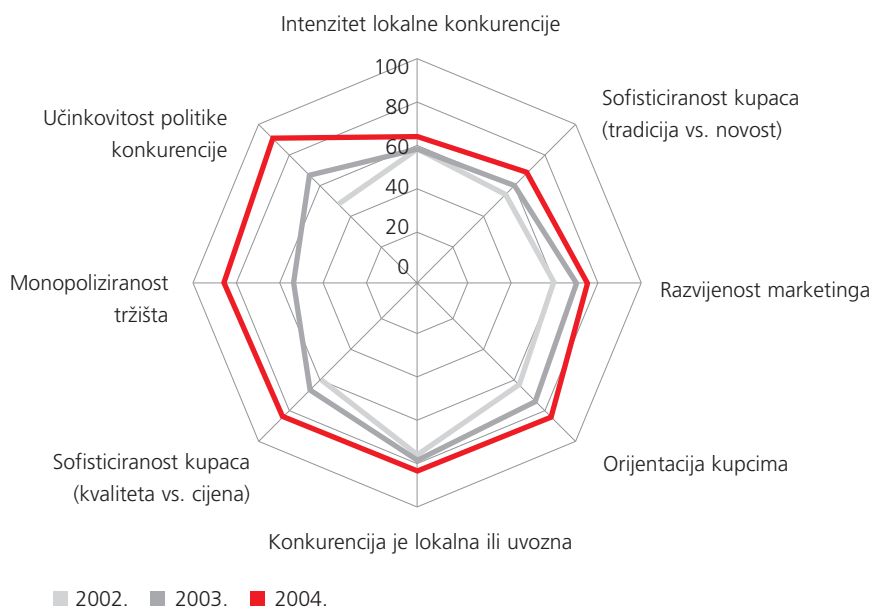
4.4.1. Rast poduzeća

Uz osnivanje, rast postojećih poduzeća drugi je važan vid poduzetništva. Mnoga novo-osnovana poduzeća koja ne rastu i ne investiraju govore o krizi ili "iznuđenom" poduzetništvu, a ne o tržišnim mogućnostima. Rast poduzeća ovisi o unutrašnjim odnosima i sposobnosti menadžmenta, kao i o kvaliteti i razvijenosti odnosa s kupcima i dobavljačima.

■ Začaranost kruga "unutrašnjeg poduzetništva" - nezahtjevni kupci i monopolizirano tržište, slabi lokalni dobavljači

Konkurentna tržišna struktura i zahtjevni kupci vrlo je važan poticaj za "unutrašnje poduzetništvo", to jest, za menadžersko poduzetničko ponašanje. Kada su tržišta monopolizirana a kupci slabe kupovne moći, nastaje začaran krug u kojem poduzeća nisu prisiljena na inoviranje putem novih proizvoda ili novih usluga. Anketa Globalnoga izvješća o konkurentnosti pokazuje da hrvatska situacija u 2004. ima elemente tog "začaranog kruga". Slika 18. pokazuje niski intenzitet lokalne konkurencije (70. mjesto 2004.), praćen vrlo velikim stupnjem monopoliziranosti tržišta (92.) te neučinkovitim politikom konkurencije (93.).

Slika 18. Ocjena konkurencije i kupaca

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

Konkurencija je uglavnom lokalna (89.) i zbog niske kupovne moći usmjerena prvenstveno na cijenu (89.). Premda su domaći kupci nešto osjetljiviji na proizvodne novosti (72.), ukupni uvjeti u kojima poduzeća posluju stvaraju vrlo slabu orijentiranost prema kupcima (88.). U razdoblju od posljednjeg Izvješća u gotovo svakom od tih aspekata tržišne strukture i sofisticiranosti kupaca došlo je do manjeg ili većeg pogoršanja. Taj trend okoštavanja tih aspekata vrlo je nepovoljan i treba ga prekinuti povećanom konkurencijom na tržištima proizvoda i usluga.

Drugi važan element za poticanje "unutrašnjeg poduzetništva" poduzeća jesu odnosi s dobavljačima (vertikalni lanac). Anketa Globalnoga izvješća o konkurentnosti pokazuje da hrvatski poduzetnici razmjerno dobro ocjenjuju stanje raspoloživosti lokalne ponude inputa i strojeva (52. odnosno 57. mjesto). Međutim, ocjena kvalitete lokalnih dobavljača i dalje je slaba.

U razdoblju od posljednjeg Izvješća poduzetnici ocjenjuju da se razvijenost domaćih klastera pogoršala.

4.4.2. Izravna inozemna ulaganja

Prema relativnoj veličini izravnih inozemnih ulaganja u razdoblju nakon 1999. godine Hrvatska je među najuspješnijim zemljama Srednje Europe, uglavnom zbog velikih ulaganja u bankarstvo i telekomunikacije. Ta ulaganja imaju velik udio u BDP-u, ali nisu izvozno orijentirana i imaju ograničene multiplikativne učinke na domaće gospodarstvo.

U odnosu na razinu BDP-a iz 2003. godine Hrvatska je zabilježila višu trogodišnju vrijednost izravnih stranih ulaganja od usporednih zemalja, osim Irske (tablica 14.). Takva izravna ulaganja iskazana po stanovniku svrstavaju Hrvatsku među uspješnije tranzicijske zemlje (slika 19.).

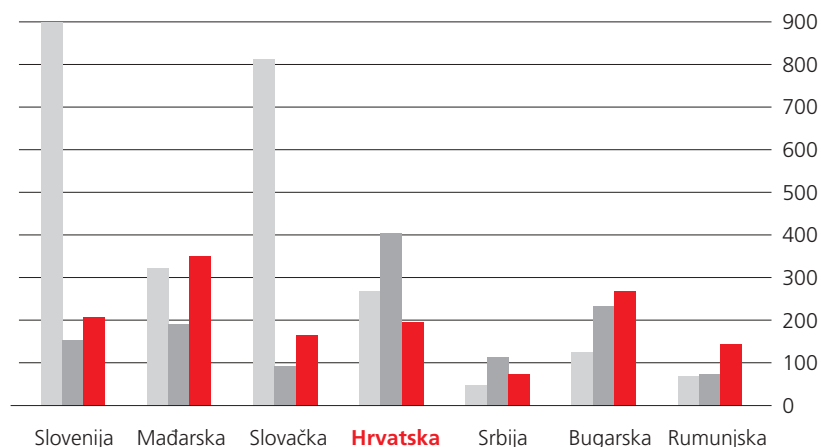
Specifičnost Hrvatske, uz svega još neke zemlje Srednje Europe (Mađarska, Slovenija), jesu relativno velika ulaganja u inozemstvo. Od 2001. do 2003. hrvatska poduzeća uložila su

Tablica 14. Izravna inozemna ulaganja od 2001. do 2003. (% BDP-a 2003.)

	U zemlju	U inozemstvo	Razlika
Irska	44,0	10,9	33,1
Hrvatska	16,5	2,8	13,8
Slovačka	16,4	0,2	16,3
Bugarska	15,8	0,3	15,5
Mađarska	11,2	2,7	8,5
Slovenija	9,7	2,1	7,6
Rumunjska	6,9	0,1	6,8
Portugal	5,7	7,5	-1,7
Austrija	5,5	6,3	-0,8
Italija	3,2	3,3	-0,1

Izvor: IMF-IFS, listopad 2004, Bilten HNB br. 97, World Investment Report 2004

Slika 19. Izravna inozemna ulaganja po glavi stanovnika (euro)

Izvor: nacionalne banke navedenih zemalja ■ 2002. ■ 2003. ■ 2004.

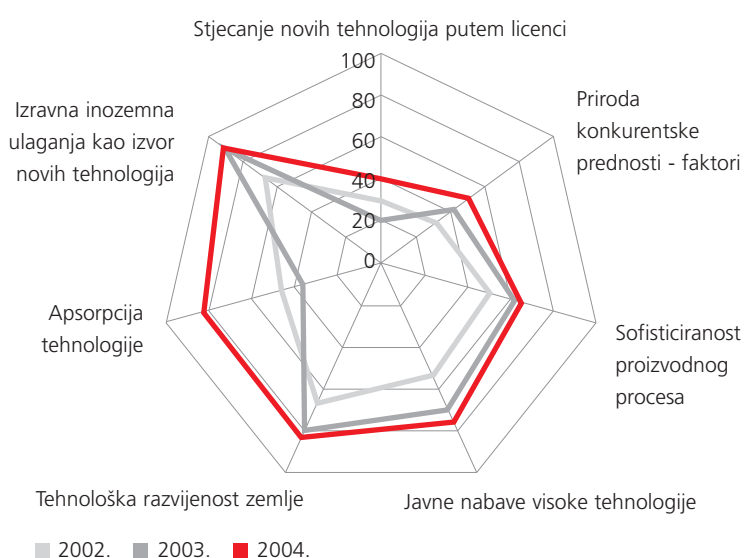
u obliku izravnih ulaganja 780,1 milijun USD ili 16,7% vrijednosti primljenih ulaganja. Iako je prosječna razina konkurentnosti hrvatskih poduzeća niska, ohrabruje da je nekoliko vodećih poduzeća sposobno održati se i konkurirati koristeći izravna ulaganja u inozemstvo.

■ **Slaba atraktivnost za izvozno orijentirana izravna inozemna ulaganja je jedan od ključnih problema razvoja**

U pogledu veće atraktivnosti za inozemna ulaganja Hrvatska se nalazi u procijepu između visokih jediničnih troškova rada i nerazvijene uslužne i obrazovne infrastrukture, koja bi privukla izvozno orijentirane investicije zasnovane na većem udjelu inženjerskog rada ili usluga. Istodobno, nedovoljno izgrađen imidž Hrvatske kao i usmjerenost investitora na zemlje koje su već znatno odmakle u privlačenju stranih investicija (Češka, Slovačka) ili na one s niskim troškovima rada (Rumunjska) nisu bili faktor privlačenja investicija u Hrvatsku.

■ **Vrlo velik pad u ocjeni sposobnosti apsorpcije uvezene tehnologije**

Slika 20. Elementi konkurentske prednosti, uvjeti i mehanizmi stjecanja tehnologije

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

Podaci Izvješća za Hrvatsku pokazuju vrlo nisko rangiranje inozemnih investicija kao izvora novih tehnologija, jer su te investicije uglavnom koncentrirane u uslugama (slika 20.). Najpovoljnija je ocjena mogućnosti stjecanja novih tehnologija putem licenci što potvrđuje da naša poduzeća uglavnom potražuju standardne tehnologije, koje su raspoložive na tržištu i koje ne zahtijevaju složene financijske mehanizme ili uvjete financiranja. Rezultati ankete pokazuju pogoršanje ocjene sofisticiranosti proizvodnog procesa, prirode konkurentske prednosti i naročito sposobnosti poduzeća da apsorbiraju nove tehnologije.

OCJENA

- *Vrlo niska stopa osnivanja novih poduzeća upućuje na slabe tržišne mogućnosti i na još uvijek brojne institucionalne zapreke i rizike za osnivanje i rast poduzeća.*
- *Nakon relativno dugog razdoblja tržišnih i drugih institucionalnih reformi institucionalni, tržišni i unutarnji radni uvjeti nedovoljno potiču individualno i unutarnje poduzetništvo u poduzećima.*
- *Relativno velik udio izravnih inozemnih ulaganja i dalje je orijentiran samo na domaće tržište.*

4.5. Kvaliteta, inovacije, istraživanje i razvoj

Vrlo važan mehanizam poduzetništva jest unapređenje kvalitete, uvođenje inovacija i razvijene aktivnosti istraživanja i razvoja. Kvaliteta je vrlo važan problem s kojim se suočavaju domaća poduzeća, posebno pri izvozu. Inovacije, to jest, uvođenje proizvoda i procesa koji su za poduzeće novi (iako ne moraju biti novi na tržištu ili u svijetu) vrlo su dobar pokazatelj unutrašnje poduzetničke dinamike poduzeća. Aktivnosti istraživanja i razvoja obilježja su inovacijski vrlo aktivnih poduzeća, koja često organizirano surađuju s obrazovnim i istraživačkim organizacijama. Sve tri grupe pokazatelja ističu u kojoj su mjeri domaća poduzeća u stanju osigurati trajnije izvore konkurentskih prednosti, koji idu dalje od statičkih prednosti u troškovima, fleksibilnosti ili poznavanju lokalnog tržišta.

■ Prema raširenosti normi kvalitete Hrvatska znatno zaostaje za novim članicama EU

Prema broju poduzeća koja imaju standard ISO 9000 Hrvatska se nalazi u skupini s Rumunjskom, Bugarskom i Srbijom i Crnom Gorom, a znatno iza zemalja Srednje Europe. Tablica 15. prikazuje broj ISO 9000 standarda na milijun stanovnika u usporednim zemljama 2003. godine. Premda su podaci za posljednjih nekoliko godina, uključivo 2003., nepouzdana zbog uvođenja novog standarda ISO 9001:2000, ipak pokazuju veliko zaostajanje hrvatskih poduzeća u uvođenju sustava kvalitete.

Tablica 15. Broj korisnika ISO 9000 na milijun stanovnika

	Prosinac 2003.	
	Ukupno	Od toga ISO 9001:2000
Italija	1.106	1.106
Mađarska	792	775
Irska	422	290
Austrija	396	347
Portugal	384	325
Slovenija	233	233
Slovačka	228	213
Hrvatska	184	184
Bugarska	153	112
Rumunjska	143	92
SiCG	21	10

Tablica izračunata na temelju podataka iz The ISO Survey - www.iso.org i <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook>. Izvor za Hrvatsku: EIZ (2004)

■ Premda stagnirajuća, ukupna ulaganja u I&R još su na relativno visokoj razini od 1,1% BDP-a, a zaposlenost istraživača u poslovnom sektoru vrlo je niska

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj (I&R) stagniraju na razini nešto većoj od 1% BDP-a (tablica 16.). Premda je razina tih izdataka u nas ispod prosjeka EU15 (1,98% u 2002.), ipak je iznad prosjeka novih 10 članica EU.

Tablica 16. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj

	2000.	2001.	2002.	2003.
Udio u BDP-u	1,23%	1,07%	1,12%	1,14%

Izvor: 'Istraživanje i razvoj' 2000.-2003., Državni zavod za statistiku

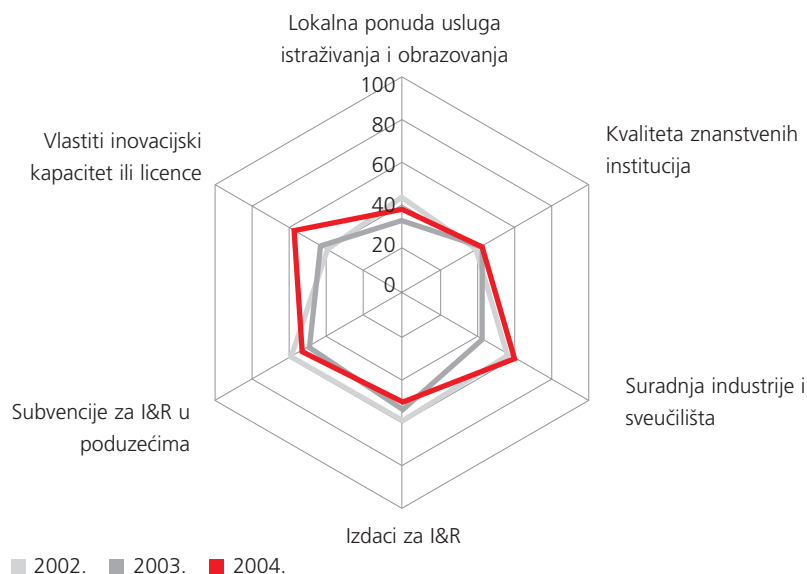
Udio poslovnog sektora u I&R zaposlenosti u Hrvatskoj je vrlo nizak - tek 19%. Od usporednih zemalja slabija je samo Bugarska, a prosjek EU15 je čak 56%. No, velik udio državnog sektora i visokog obrazovanja u I&R zaposlenosti ne znači da je u tim djelatnostima previše zaposlenih. Prema udjelima u radnoj snazi, u usporedbi s EU15, Hrvatska ima "normalnu" zaposlenost u državnom sektoru i visokom obrazovanju, ali izrazit manjak zaposlenosti u poslovnom sektoru (0,14%), što je gotovo 5 puta manji udio u radnoj snazi nego u EU15 (0,67%).

■ Dobra ocjena javnog I&R sektora, ali slabljenje vlastitog inovacijskog kapaciteta

Anketa Globalnoga izvješća o konkurentnosti pokazuje da domaća poduzeća gube sposobnost proizvodnje vlastitih inovacija i da se sve više okreću licencama. U tom pogledu Hrvatska je pala sa 41. (2002.) na 60. mjesto (2004.). Istovremeno, domaća poduzeća ocjenjuju da gube sposobnost apsorpcije uvoznih tehnologije što dijelom objašnjava njihovo okretanje licencama (slika 21.).

Poduzetnici su razmjerno povoljno ocijenili ponudu usluga istraživanja i kvalitetu domaćih istraživačkih institucija, kao i suradnju sa sveučilištima. No, u uvjetima stagnacije poslovnih I&R i slabljenja inovacijskog kapaciteta poduzeća te okretanja licencama, javni sektor ne može kompenzirati taj negativan trend.

Slika 21. Ocjena javnog I&R sektora, vlastitog I&R te inovacijskog kapaciteta

Izvor: Global Competitiveness Report, WEF

OCJENA

- Ograničeni broj poduzeća koja su aktivna u unapređenju kvalitete i trend smanjenja udjela poslovnog sektora u IR pokazuju da hrvatska poduzeća nemaju osigurane dugoročne izvore rasta.

ZAKLJUČAK

Gospodarski rast Hrvatske u razdoblju od 2002. do 2004. godine ostvaren je uvelike zahvaljujući aktivnostima ograničenog dometa: građevinarstvu - investicije u ceste temeljene na vanjskom zaduženju, te porastu trgovine - domaća potrošnja. No, takav rast nije pratilo jačanje konkurentnosti gospodarstva, koja se de facto smanjila u odnosu na druge usporedne zemlje. Te su zemlje u tom pogledu brže napredovale i provodile sustavne pakete reformi. Stoga, logičan je osnovni zaključak ovogodišnjeg Izvješća: Premalo i presporo - želimo li stajati na istome mjestu, moramo trčati - želimo li napredovati, moramo trčati brže od drugih.

Drugim riječima, dosadašnji sadržaj i tempo promjena u Hrvatskoj nije bio dovoljan za dinamičan svijet u kojem želimo napredovati i biti konkurentski sposobni.

Što su to zemlje Srednje i Istočne Europe učinile, a što im je omogućilo relativno poboljšanje konkurentnosti?

Odgovor na to pitanje leži u efikasnijem i time uspješnijem međusobnom djelovanju tri grupe čimbenika:

- *razine i tempa institucionalnih strukturnih promjena*
- *sadržaja i fokusa programa reformi*
- *pozitivnih promjena izazvanih očekivanjem priključenja Europskoj uniji.*

U odnosu na zemlje Srednje Europe - Slovačku, Mađarsku i Češku Hrvatska zaostaje u institucionalnim strukturnim promjenama, koje su vezane za tranziciju i proizlaze iz procesa pridruživanja. Smanjivanje troškova državne potrošnje putem uspješnih reformi mirovinskog i zdravstvenog sustava, povećanje efikasnosti državne uprave, smanjenje subvencija s jedne strane, a s druge strane uklanjanje administrativnih zapreka za ula-

ganja te smanjenje ukupnih poreznih opterećenja u tim zemljama pozitivno se odrazilo na konkurentnost njihovih gospodarstava. Dodatan čimbenik, koji je snažno i pozitivno djelovao na njihov rast i poboljšanje konkurentnosti, bila je i sama promjena očekivanja vezana za proces pridruživanja EU, što je također privuklo inozemne ulagače.

U odnosu na Rumunjsku i Bugarsku, koje su danas za nas važne referentne zemlje, Hrvatska ne zaostaje odviše u institucionalnim promjenama vezanim za tranziciju. No, intenzitet i sadržaj promjena vezanih za pridruživanje EU u tim je zemljama znatno snažniji. Također, izvjesnost datuma pridruživanja (2007.) u tim zemljama donosi znatan rast poslovnih očekivanja te povećanje privlačnosti za inozemne ulagače. Taj faktor, uz bolju troškovnu konkurentnost te pojednostavljenje poreznog sustava (primjerice, jedinstvena porezna stopa uvedena u Rumunjskoj), doveo je do relativnog poboljšanja konkurentnosti tih zemalja.

Kada se sve tri grupe faktora primijene na Hrvatsku, proizlazi da je apsolutno i relativno slabljenje konkurentnosti u posljednje dvije godine djelomice rezultat:

- *slabog intenziteta strukturnih reformi*
- *dugoročnih konkurentskih problema Hrvatske - visokih jediničnih troškova rada, visoke državne potrošnje, niske učinkovitosti državne uprave te administrativnih i drugih provedbenih ograničenja za ulaganja.*

Kako Hrvatska može preokrenuti negativni trend svojeg konkurentskog napredovanja?

Dosadašnja strategija čekanja i oklijevanja, ubrzanog zaduživanja i fragmentiranih reformi ne može osigurati brzo priključenje EU kao ni razinu bruto društvenog proizvoda koja bi bila znatno iznad one dosegnute 1989. Da je Hrvatska danas članica EU, bili bismo zemlja s najnižim BDP-om po stanovniku. Je li to ono što želimo?

Odgovor je jasan: Umjesto opcije usporenih promjena i odgađanja, Hrvatskoj je potrebna opcija akcije koja se temelji na pragmatizmu, realnom sagledavanju naših problema i aktivnom okretanju područjima koja će pridonijeti poboljšanju konkurentnosti. Program "55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske", koji je Nacionalno vijeće za konkurentnost izradilo početkom 2004. godine, nezaobilazan je okvir čiji skup prioriteta i mjera treba što prije uvesti u svakodnevni život.

Ohrabruje da je Vlada počela provoditi te preporuke, ali nažalost, ne sve i ne u svih sedam prioriteta područja. Posebno su uočljiviji kvalitetni pomaci u operacionalizaciji preporuka i mobilizaciji interesnih strana tek u dva područja ključna za poboljšanje konkurentnosti - ubrzanju procesa modernizacije obrazovanja i u započetim reformama pravosuđa. Osmišljavanje i provedba mjera u drugim prioriteta područjima zaostaje ili je izostala.

Započeti procesi reformi u pravosuđu i obrazovanju govore da su promjene moguće i da se procesi mijenjanja mogu provesti - ako se hoće.

Stoga članovi Vijeća ocjenjuju:

1. Potrebno je znatno ubrzati tempo strukturnih institucionalnih promjena vezanih za proces tranzicije - privatizacija, liberalizacija, restrukturiranje poduzeća,

2. Potrebno je ubrzati promjene vezane za proces priključenja EU, koje jačaju i konkurentsku sposobnost hrvatskoga gospodarstva:

- Ubrzanje reforme pravosuđa i modernizacije državne uprave kako bi se dostigli standardi EU, ograničilo korupciju te otklonili uzroci koji koče proces konkurencije i restrukturiranje
- Osiguranje makroekonomske stabilnosti i smanjenje zaduženosti putem ubrzanja fiskalne konsolidacije, kao i uvođenje snažne antimonopolske regulative
- Smanjenje državne potrošnje i ukupnog poreznog opterećenja
- Poticanje izvozno orijentiranih izravnih inozemnih investicija
- Uklanjanje administrativnih zapreka ulaganjima
- Transformacija sustava državnih potpora k programima unapređenja kvalitete, inovacija i stručnog obrazovanja
- Povećanje produktivnosti rada putem poboljšanja kvalitete i menadžmenta, obrazovanja, inovacija, uvođenja novih proizvoda i procesa

3. Potrebno je što prije predočiti scenarij i sadržaj platforme pregovora s EU.

Iskustvo pokazuje da je glavna slabost reformi u Hrvatskoj njihova spora i nedosljedna provedba te slabo obaviještena javnost. To uzrokuje nerazumijevanje, otpor i odgađanje promjena, premda su one u interesu velike većine stanovništva.

Prekinuti i preokrenuti trend relativnog zaostajanja Hrvatske za drugima znači postići znatno veći stupanj društvenog konsenzusa o smjeru i sadržaju promjena. To istovremeno znači da se konačno mora imati strategiju razvoja i prioritete razvoja, jasne ciljeve tih prioriteta, program rada za provedbu ciljeva te kvalitetnu provedbu i odgovornost za tu provedbu. Sve to zahtijeva veći stupanj političke volje i liderstva te inicijativu i predanost svih ključnih zainteresiranih strana.

Nacionalno vijeće za konkurentnost smatra svojom obvezom i odgovornošću podvući tvrdnju da protijek vremena i automatizam događanja nisu, niti mogu biti samoregulirajući okvir pozitivnih promjena u zemlji. Iskazani položaj Hrvatske na međunarodnoj listi konkurentnosti, kao i trendovi u posljednje tri godine, **upućuju na neophodnost zaokreta, a ostvarenje nacionalnih strateških ciljeva:**

- **ostvarivanje održivog rasta BDP-a**
- **smanjivanje nezaposlenosti**
- **povećanje kvalitete življenja**
- **povećanje društvene uključenosti**

zahtijeva promjenu shvaćanja i ponašanja.

Suradnici

Znanstveno-istraživačke podloge za ovaj dokument izradila je skupina istraživača i vanjskih suradnika Instituta za međunarodne odnose u Zagrebu:

dr. sc. Anamarija Boromisa,

Jurica Božić,

dr. sc. Nevenka Čučković,

mr. sc. Krešimir Dragić,

mr. sc. Davor Galinec,

dr. sc. Krešimir Jurlin,

mr. sc. Sunčica Oberman-Peterka,

Vedran Šošić,

dr. sc. Sanja Tišma

i istraživački tim Centra za istraživanje i razvoj obrazovanja Instituta za društvena istraživanja.

Rezultati njihova rada prikazani su u opsežnijem dokumentu, koji je objavljen kao radni materijal na web stranici Vijeća: www.konkurentnost.hr/nvk

Nakladnik

Nacionalno vijeće za konkurentnost

Za nakladnika

dr. sc. Mira Lenardić

Copyright ©

Nacionalno vijeće za konkurentnost 2005.

Izvršni urednici

dr. sc. Mira Lenardić

dr. sc. Slavo Radošević

dr. sc. Krešimir Jurlin

Recenzija

Roland Berger Strategy Consultants

Lektorica

Mirjana Paić-Jurinić

Grafički dizajn

Paragrafix d.o.o. Zagreb

Tisak i uvez

IBL d.o.o. Osijek

